

DESCOPERIRI PALEOLITICE ÎN MOLDOVA EFECTUATE ÎNTRE ANII 1952 și 1957

Moldova oferă cercetătorului un foarte variat și bogat material arheologic; urmele viețuirii paleolitice apar într-o abundență care nici nu se bănuia acum patru-cinci decenii.

Un mediu fizic priincios, cu văi și șesuri largi, îngăduind accesul de la o regiune la alta, de sub poalele Carpaților pînă spre stepele răsăritene, a înlesnit pendulările grupurilor omenești, fie în căutarea locurilor bune de așezare, fie în peregrinările sezoniere în urma vînatului, ca și în căutarea silexului ca materie primă pentru prelucrarea armelor și uneltelor. Depozitele de silex de pe Prut, precum și cele de menilituri și șisturi de gresie silicioasă din Carpații Răsăriteni, au favorizat această intensă viețuire, fie pe terase, fie pe suprafețele tabulare ale dealurilor mai proeminente și mai ușor de apărut. De aceea urmele viețuirii omului paleolitic în Moldova sînt multe și se întîlnesc aproape în toate fazele acestei epoci. Totuși, cînd urmărești evoluția cercetărilor paleolitice din Moldova, rămîi nedumerit de puținele informații și de data tîrzie la care au început aceste preocupări.

În 1885, geologul Grigore Ștefănescu, cu ocazia unor cercetări efectuate în depozitele loessice de pe Prut, a găsit în jurul Mitocului cîteva silexuri asupra cărora s-a exprimat precum urmează: « În malul Prutului la Metocu, am găsit, la mai bine de două metre de la suprafață, mai multe silexuri lucrate, indicele unei stațiuni preistorice »¹. Prin această frază, pe cît de scurtă, pe atît de concisă, s-a adus un oarecare sprijin afirmațiilor îndoielnice ale înaintașilor care, deși nu cunoșteau descoperiri paleolitice la noi, păstrau totuși convingerea că ele nu pot lipsi de pe teritoriul patriei noastre².

În 1902, prof. Ion Simionescu, vorbind despre depozitele cretacice de pe Prut, din dreptul Mitocului, întărește și el afirmația lui Gr. Ștefănescu, cînd spune: « Cremenele serveau oamenilor preistorici din acele locuri la facerea de arme și unelte casnice, deoarece și profesorul Gr. Ștefănescu și eu am găsit la

¹ Gr. Ștefănescu, *Relațiunea sumară de lucrările Biroului Geologic în campania an I, 1, 1885, p. 20.*

² C. S. Nicolăescu-Ploșor, *Rezultatele principale ale cercetărilor paleolitice în ultimii patru ani în R.P.R., în SCIV, VII, 1-2, 1956, p. 7 și urm.*

Mitoc bucăți cioplite și rotunjite »¹. Din cînd în cînd, prof. I. Simionescu mai amintea studenților, la cursul său de geologie și paleontologie de la Universitatea din Iași, despre urmele lăsate de omul paleolitic la Mitocul Dorohoiului, dînd îndrumări pentru studii pe teren în această regiune.

În 1912 agro-geologii P. Enculescu și Em. Protopopescu-Pache, în timp ce efectuau lucrări de specialitate în depresiunea Prutului mijlociu, au cules cîteva silexuri din preajma « Stîncii de la Ripiceni » (Botoșani), consemnînd această descoperire într-un raport care a rămas nepublicat². După 14 ani de la această descoperire, în 1925, geologul N. N. Moroșan a descoperit aceeași stațiune, în care a început săpături cu un an mai tîrziu. Sub îndemnul și cu colaborarea prof. I. Simionescu, N. Moroșan a tipărit prima sa notă asupra așa-zisei peșteri de la Stîncă Ripiceni³, cea dintîi lucrare în care se susține pe bază științifică existența paleoliticului în Moldova.

Pînă în 1940 cercetarea privind paleoliticul din Moldova se datorește aproape exclusiv lui N. N. Moroșan, ea fiind oglindită îndeosebi în lucrarea sa de sinteză relativ la pleistocenul și paleoliticul Moldovei de NE⁴.

În 1937 geograful V. Tufescu, cu prilejul cercetărilor pe teren, a semnalat descoperirea a patru stațiuni paleolitice (Agafon, Cucorăni, Dealul Holmului și Sticlăria), toate situate în cuprinsul Dealului Mare de pe stînga Siretului, între înșăuarea de la Bucecea și cea de la Ruginoasa⁵. Se mai amintește apoi un răzuitor găsit în 1926 în prundurile rîului Moldova, în apropierea orașului Roman⁶, precum și un vîrf de lance descoperit în 1933 la Boureni-Baia⁷.

Și în fine, o ultimă semnalare paleolitică, anterioară anului 1940, este aceea de pe locul numit « Bahrina » lîngă Ilișeștii de la Gura Humorului, unde s-a descoperit un răzuitor pe lamă scurtă de silex patinat, care se păstrează astăzi în colecția laboratorului de geologie și paleontologie al Universității din Iași.

Războiul a oprit în loc orice activitate științifică în domeniul acesta. Abia în 1951, sub îndrumarea Academiei R.P.R. cercetările paleolitice în țara noastră au luat și ele un avînt cu totul deosebit. Reluarea activității în acest domeniu se impunea cu atît mai mult, cu cît paleoliticienii din țările vecine și în special din Uniunea Sovietică⁸, trecînd la metode noi de cercetare, uneori chiar pe teritorii vecine, au ajuns la rezultate care au depășit cu mult realizările din trecut.

În afară de lucrările din ultimii ani ale lui S. N. Bibikov și P. I. Boriskovski⁹ pe Nistrul mijlociu, și de cercetările din 1946—1947 dirijate de Filiala din Chișinău a Academiei de Științe a U.R.S.S.¹⁰, este destul să amintim expediția tripoliană de pe Nistru, organizată în 1948¹¹ de Institutul de istoria culturii materiale a

¹ I. Simionescu, *Constituțiunea geologică a țării Prutului din nordul Moldovei*, în *Acad. Rom. Publ. Fond. Adamachi*, VII, București, 1902, p. 15—16.

² N. N. Moroșan, *Le Pléistocène et le Paléolithique de la Roumanie du Nord Est*, în *Anuarul Institutului geologic al Romîniei*, XIX, 1938, p. 5—6.

³ I. Simionescu et N. N. Moroșan, *Une station aurignacienne en Moldavie*, în *Acad. Roum. Bull. de la sect. scientifique*, t. X, nr. 3, 1926, p. 59—64.

⁴ N. N. Moroșan, *loc. cit.*

⁵ V. C. Tufescu, *Dealul Mare Hirlău. Observări asupra evoluției reliefului și așezările omenești*, în *BSG*, LVII, 1937, p. 123 și 125 în notă.

⁶ I. Simionescu et N. N. Moroșan, *op. cit.*, și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Le Paléolithique en Roumanie*, în *Dacia*, V—VI, 1935—1937, p. 63 și urm.

⁷ Vl. Dumitrescu, *Funde im Bezirk Baia (Moldau) Boureni: Eine Lanzenspitze aus Feuerstein*, în *Dacia*, IX—X, 1941—1944, p. 521—524.

⁸ A. P. Сергіш, *Новые палеолитические местонахождения на территории Молдавской ССР.*, în *КС*, XXVI, 1949, p. 15—21.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

Acad. de Științe a U.R.S.S. și condusă de Tatiana S. Passek. Săpăturile paleolitice efectuate în cadrul acestei expediții între 1949 și 1951 de către A. P. Cerniș la Babin¹ și completate în 1951 cu sondajele de la Moldova și Voronovița, ca și cercetările de suprafață executate de aceeași expediție pe Nistru între Vihvatini și Camenca în 1952², pe lângă metoda de cercetare complexă, dovedesc că paleoliticienii sovietici au avut în vedere nu numai tipologia uneltelor, ci și ariile de răspândire ale culturilor din fiecare fază în parte.

În ceea ce privește Moldova, în ultima vreme s-au adus contribuții importante la cunoașterea paleoliticului de terasă, prin săpăturile de mare amploare de la Ceahlău, precum și în urma sondajelor de la Mitoc din anii 1956—1957, lucrări efectuate în cadrul Institutului de arheologie al Academiei R.P.R. Paralel cu aceste cercetări, s-au întreprins și o serie de recunoașteri metodice, între anii 1952 și 1957, în părțile nordice ale Moldovei, în special în « Cîmpia » deluroasă cuprinsă între Bahlui, Dealul Mare, Coasta Ibăneștilor și riul Prut, regiune cunoscută sub denumirea de « Stepa Jijiei » sau « Cîmpia Moldovei ».

Prin cercetările de suprafață, executate mai mult sau mai puțin amănunțit în unele zone ale acestei stepe moldovene, atingînd în mică măsură și alte unități geografice ale Moldovei, s-a putut documenta o intensă locuire omenească, din vremea orînduirii comunei primitive, perioada prefeudală și feudală. În ceea ce urmează ne vom referi numai la descoperirile paleolitice din această regiune, prezentate în cadrul subunităților geografice respective.

VALEA PRUTULUI

Prin cercetările efectuate de către N. N. Moroșan pe malul drept al Prutului, s-au stabilit 15 stațiuni sau grupări de unelte paleolitice între Ștefănești și Mitoc³, aglomerate obișnuit în jurul stîncilor toltriene care suprapun depozitele cretacice. Prin cercetările noastre în același sector, verificîndu-se unele din aceste descoperiri cunoscute, s-au făcut și următoarele descoperiri noi:

1. Comuna Movila Ruptă (r. Botoșani, reg. Suceava).

a) În marginea de NV a comunei, în lutăriile de sub muchia dealului și pe ogoare, s-au cules așchii, spărturi și fragmente de lame de silex albăstrui patinat, învederînd existența în imediata apropiere a unei stațiuni aparținînd paleoliticului superior.

b) La 1 km NV de sat, pe dreapta șoselei Movila Ruptă — Ripiceni, în dreptul Văii Găinăriei, pe o fișie din terasa inferioară a Prutului denumită Dealul Urișului, s-au găsit așchii și lame de silex albăstrui sau alb, puternic patinate, unele aparținînd mustertianului, iar altele aurignacianului. În malul tăiat

¹ A. P. Cerniș, *Новые данные о палеолите и мезолите на Днестре*, în KS, XXXII, 1950, p. 26—39.

² Idem, *Разведки палеолитических памятников на Днестре в 1952 г.*, în Izvestiia, 4 (31), 1956, p. 119.

³ N. N. Moroșan a efectuat cercetări de suprafață în apropierea Ripicenilor în următoarele puncte: Stîncă Ripiceni, La Izvor, Carierele lui Calman Ungur, Bold, Stîncă Hriștenilor, Stîncă de la Manoleasa, Șerpenița, Livenii Vechi, Stroici și Valea Ciocoiului, iar în jurul Mitocului a cercetat punctele Malul Galben, La Mori și Izvorul Sarului.

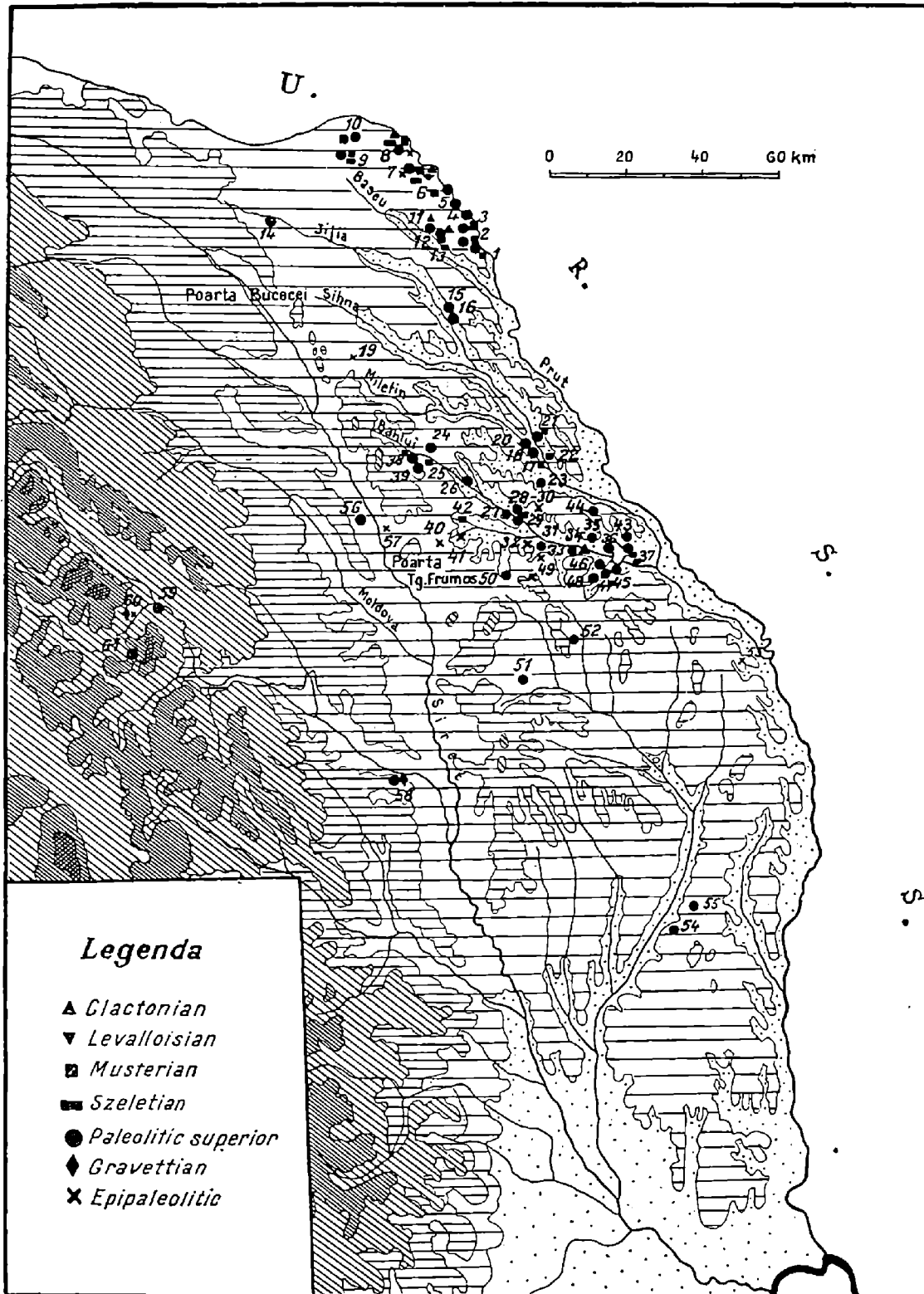

Fig. 1. — Harta descoperirilor paleolitice din Moldova (numerele corespund cu acelea date localităților în text).

al terasei, la 1,5—2 m adâncime, într-o pătură de sol îngropat, silexurile sînt însoțite de multe fragmente de oase de animale.

c) În cuprinsul satului *Cinghine*, pe pîrăiașul numit *Cinghine*, la 2 km V de *Movila Ruptă*, atît în rîpi, cît și în săpăturile șanțului drumului se găsesc numeroase așchii și spărturi de silex albăstrui, mai rar negru, indicînd încercări de prelucrare intenționată, într-o fază tîrzie a paleoliticului superior.

2. *Ripiceni*, comuna *Movila Ruptă* (r. Botoșani, reg. Suceava).

a) Sub panta estică a *Dealului Lipovanului* (3 km V de *Movila Ruptă*), într-un hîrtop ce se află la originea văii *Cinghine*, la 60—70 cm sub solul actual, s-au găsit multe așchii și spărturi de silex albăstrui, un răzuitor, două fragmente de lamă, precum și o așchie lamelară mai lată, indicii ale unui paleolitic superior.

b) La jumătatea distanței dintre *Ripiceni Vechi* și *Ripiceni Noi*, pe locul numit *La Pichetul Vechi*, sub muchia erodată a terasei inferioare a *Prutului*, pe ogoarele din spatele fișiei de frontieră, s-au găsit multe așchii de silex albăstrui patinat, o lamă, precum și un fragment de nucleu, aparținînd paleoliticului superior. Într-o groapă de lut, la 200 m mai spre V, se poate observa un slab orizont conținînd așchii de silex îngropate la o adâncime de 3 m.

c) Pe panta vestică a *Dealului Lipovanului*, la 4 km V de *Ripiceni Noi*, în cuprinsul unei pete de sol galben provenit dintr-o săpătură de pe locul numit *La Șleahul Popoaiiei*, în apropierea vechiului drum de șleau, înspre nord-vestul movilei, s-au găsit pe ogoare cîteva așchii și spărturi atipice de silex alb și albăstrui, puternic patinate, precum și un nucleu prismatic, aparținînd probabil unei faze de sfîrșit a paleoliticului superior.

d) La E de fosta fabrică de zahăr *Ripiceni*, în muchia terasei inferioare a *Prutului*, pe locul numit *La Monument*, la 2,60 m adâncime, în nisipurile loessoide roșcate care includ lentile slabe de prundișuri cu bobul mic, s-au găsit așchii atipice de silex albăstrui, precum și o daltă unghiulară (burin d'angle) cu trei lovituri de ascuțire, aparținînd *Aurignacianului* (pl. I/1).

e) De deasupra calcarelor toltriene ale *Stîncii Ripicenilor* s-a adunat un mare număr de așchii și spărturi de silex negru-albăstrui sau alb, puternic patinate, produse ale unor ateliere din paleoliticul mijlociu și superior.

3. *Bold*, comuna *Manoleasa* (r. Săveni, reg. Suceava).

a) În lutăriile de pe stînga pîrăului *Volovăț*, de-a lungul drumului ce duce de la *Ripiceni Noi* la *Bold*, în stratul de nisip loessoid, la o adâncime de 3 m, s-au găsit un nucleu prismatic și cîteva așchii și spărturi atipice de silex albăstrui, dintre care unele par să indice existența unui paleolitic mijlociu.

b) Pe dreapta pîrăului *Volovăț*, la 1,5 km NV de podul peste care trece șoseaua *Ripicenilor*, sub o stîncă toltriană la baza căreia iese un izvor, s-au găsit așchii atipice de silex albăstrui și alb, cu o patină puternică, precum și o lamă aurignaciană de silex vînat cu dimensiunile de 74 × 18 × 10 mm, mai patinată pe partea dorsală și avînd puternice urme de uzură și retușe ventrodorsale mai accentuate pe latura stîngă (pl. I/2).

c) Pe stînga pîrăului Volovăţ, sub *Muchia Hirtopului*, de la vest de locul numit « Odăile », deasupra prundişurilor terasei medii în argile nisipoase, se găsesc concreţiuni şi aşchii de silex. O aşchie atipică mare, de silex alb-albăstrui, puternic patinat, poate să aparţină paleoliticului superior.

4. Manoleasa-Volovăţ, comuna Manoleasa (r. Săveni, reg. Suceava).

a) Tot pe dreapta pîrăului Volovăţ, la E de gura văii *Bou-Roşu*, sub dărimăturile de calcare toltriene de sub care iese un izvor, s-au găsit aşchii şi spărturi atipice de silex patinat. Se remarcă două frînturi de lamă din paleoliticul superior, precum şi un nucleu de silex vînat neuniform patinat, cu planul de lovire pieziş şi urme de desprindere numai pe o parte, avînd dimensiunile de $83 \times 55 \times 34$ mm (pl. 1/3).

b) În malul rîpei din faţa pîrăului *Bou-Roşu* pe stînga pîrăului Volovăţ, la o adîncime de 3 m, în nisipurile loessoide s-a găsit o mică aşchie de silex alb patinat, cu puternice retuşe de uzură, care i-au dat o formă cu totul neregulată; această piesă are dimensiunile de $23 \times 12,5 \times 3,5$ mm şi poate data de la sfîrşitul paleoliticului.

5. Livenii Vechi, comuna Liveni (r. Săveni, reg. Suceava).

În punctul denumit *La Stîncă*, atît de pe suprafaţa stîncilor, cît şi de pe ogoarele din jur, s-a adunat un mare număr de aşchii şi lame late şi groase de silex negru, parte din ele patinate albăstrui sau alb, unele purtînd data din musterian, iar altele din paleoliticul superior.

6. Livenii Noi, comuna Liveni (r. Săveni, reg. Suceava).

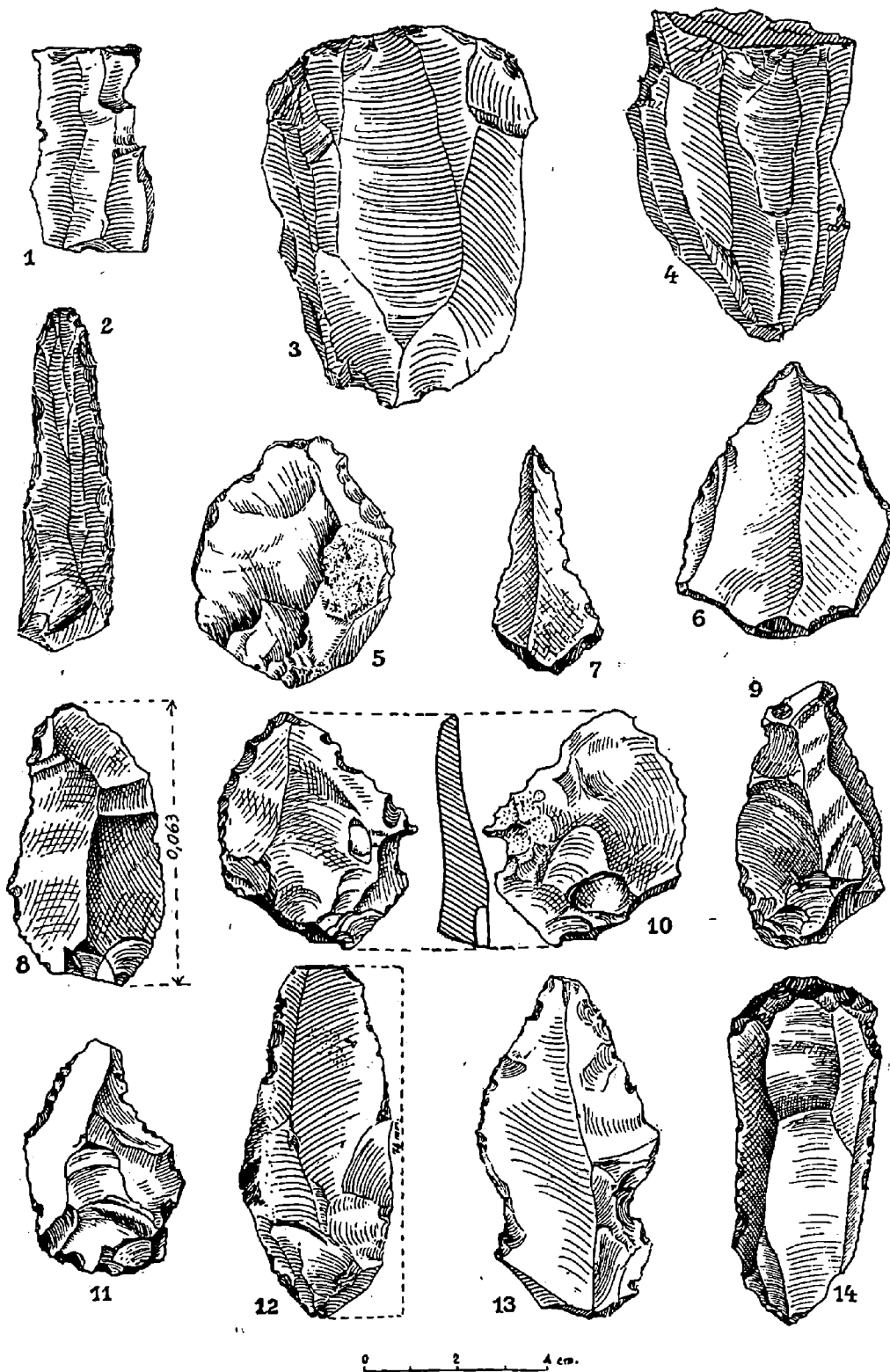
În preajma scheletului calcaros toltrian care străbate satul pînă în marginea sa nord-estică, pe suprafeţele ogoarelor, apar pretutindeni aşchii, lame late şi mai rar înguste, de silex patinat alb şi albăstrui, care indică existenţa unui paleolitic mijlociu şi superior.

7. Comuna Mitoc (r. Săveni, reg. Suceava).

O deosebită importanţă pentru paleoliticul de pe Prut o prezintă Mitocul. Aici mărturiile paleoliticului abundă pretutindeni. Pe lîngă cele patru staţiuni descoperite anterior de către N. N. Moroşan (la Stîncă, Izvorul Satului, La Mori şi La Malul Galben) au fost identificate de noi alte cinci.

a) În cotul făcut de « Apa Giurgiului », la locul « La Pisc », la S de Mitocul Nou, din preajma bancurilor de calcar, s-au cules cîteva piese de silex de un vădit caracter musterian, în amestec cu o mare cantitate de aşchii de silex patinat alb şi albăstrui, precum şi mai multe fragmente de nuclee prismatice, care indică o aşezare din paleoliticul superior.

b) *La Pichet*, la cca 3 km N de Mitoc, pe suprafaţa unui grind de prundiş, aflat pe terasa de 8—10 m a Prutului, în ogorul săteanului G. Onofrei (zis Anghe-luş), s-au găsit multe aşchii atipice de silex cu patina albăstruie şi un nucleu pris-

Pl. I. — Ripiceni, « La monument »: 1, daltă unghiulară; Pîrăul Volovă; 2, lamă aurignaciană; Manoleasa—Volovă; 3, nucleu paleolitic superior; Mitoc: « La Pichet », 4, nucleu prismatic; « La Izvor », 5—14, așchii, vîrfuri de mînă, lamă răzuitor.

matic (pl. I/4), care aparțin probabil unui atelier din paleoliticul superior. Din prundul cărat de pe acest loc, pe șosea, s-a cules și un frumos vîrf mustertian.

c) *La Pichetul de la Cotul Mic* și *Bitca la Bolovani*, pe un promontoriu ocolit din trei părți de un meandru al Prutului, apar pe suprafața ogoarelor nenumărate așchii late și atipice de silex patinat vînat și albăstrui, dintre care multe triunghiulare, precum și fragmente de lame și nuclee prismatice, care indică un atelier din paleoliticul superior. Un topor neolitic cu vîrf rupt, de tipul celor de la Naslavcea, mergînd chiar pînă la identitate de rocă, explică abundența așchiilor atipice de silex nepatinat care aparțin neoliticului.

d) *La Pichet la Moara Neamțului*. În rîpale tăiate în terasa inferioară a Prutului, la cca. 300 m V de carierele de silex și 3 km N de Mitoc, s-au cules multe așchii de silex. Adîncimea la care se găsesc aceste silexuri, împreună cu multe oase și cochilii de melci, este de cca. 2 m sub suprafața solului actual. La numai 0,50—0,60 m de la suprafață se găsește un alt nivel de locuire paleolitică, în care silexurile sînt frecvente, însă mai puțin patinate. După poziția stratigrafică și morfologia silexului s-ar părea că acest din urmă nivel aparține unei culturi în care uneltele capătă un aspect macrolitic, spre sfîrșitul paleoliticului.

e) În sectorul de SV al satului Mitoc, pe locul numit *La Izvor*, s-au găsit numeroase așchii și lame late între care se disting așchii de decorticare, deșeuri din atelierele de prelucrare a silexului, precum și piese caracteristice, lucrate din cremene obișnuit neagră sau cu o patină vînat-albăstruie și mai rar galbenă.

În afară de piesele atipice apar și altele, care — după diferența de patină și formă — indică existența mai multor etape ale paleoliticului. Astfel, cele mai vechi așchii late și puternic patinate, dintre care una cu planul de lovire în unghi destul de deschis față de suprafața de desprindere, ne permite a admite aici prezența levalloisianului. Urmează apoi etapa mustertiană, documentată prin silexuri mult mai numeroase. Dintre acestea se remarcă o așchie ovoidală avînd planul de lovire drept, în unghi deschis față de linia de desprindere (pl. I/5), mai multe vîrfuri de mîna cu planuri de lovire pregătite prin una, două sau trei fațete, unele prezentînd retușe de uzură pe ambele laturi (pl. I/6—11), lucrate din silex albăstrui, puternic patinat. Unul din aceste vîrfuri, cu retușe de uzură ventro-dorsale pe ambele laturi (pl. I/10), mai puternice pe stînga și spre vîrf, poate fi considerat, prin forma și caracteristicile sale, ca răzuitor. O lamă lată cu retușe de uzură dorso-ventrală pe latura dreaptă (pl. I/12) prezintă și retușe ventro-dorsale mai noi, pe latura stîngă, dovedind reutilizarea ei. Un răzuitor pe lamă lată (pl. I/14) și așchii late (pl. I/13), unele masive, încheie seria uneltelor selecționate dintr-un material litic extrem de abundent, aparținînd mustertianului.

Szeletianul e reprezentat în mod sigur prin piese caracteristice, dintre care cîteva vîrfuri în formă de frunză, întregi sau fragmentare, lucrate prin tehnica așchierilor bifaciale largi, de suprafață (pl. II/15—18). Un răzuitor, un nucleu prismatic și o lamă cu retușe dorso-ventrale pe ambele laturi (pl. II/19) reprezintă aurignacianul. O lamă microlitică (pl. II/20) și un fragment de vîrf Gravette (pl. II/21) încheie seria paleoliticului de la Mitoc.

Se pare că unele elemente litice din această stațiune au fost găsite și de N. N. Moroșan în aval, pe terasa inferioară a Prutului. Acesta însă nu a reușit

să identifice stațiunea cercetată de noi, întrucît l-a preocupat în mod deosebit numai terasa din lungul Prutului¹.

f) Pe terasele inferioare ale Prutului, în dreptul a două mamelonări dintre Mitoc și Pirăul lui Istrate, s-au mai găsit foarte multe așchii plate și silexuri lamelare. Între așchii se remarcă un vîrf musterian cu patina albă și retușe pe ambele laturi pînă în vîrfurile uneltei.

VALEA PİRĂULUI GHIRENI

8. Ghireni, comuna Coțușca (r. Săveni, reg. Suceava).

a) De pe pantele din jurul șesului numit *La Iazul de Jos*, la 2 km S de satul Ghireni, s-au adunat numeroase silexuri. Cîteva răzuitoare pe lamă groasă (pl. II/22—23) și două lame masive, contribuie la datarea întregului complex în aurignacian. Cîteva lame întregi sau fragmentare, de dimensiuni reduse (pl. II/24—25), aparțin paleoliticului superior de sfîrșit.

b) La cca. 1 km NV de satul Ghireni, pe podișul de la *Dealul Cotului* s-au găsit așchii mari atipice, de silex negru, dintre care se remarcă una cu urme de desprinderi încrucișate caracteristice musterianului. Nu s-a găsit nici o piesă lamelară.

c) Pe stînga pîrăului Ghireni, la 1,5 km SE de sat, pe pantele spălate de ape, pe locul numit *La Hîrtop*, ca și în ravinările care ating păturile galbene ale solului, s-au găsit așchii de silex desprinse printr-o tehnică musteriană (pl. II/26), precum și piese de tip aurignacian: un răzuitoare pe lamă groasă, cu retușe paralele fine de suprafață, prelucrat după o tehnică szeletiană (pl. II/27), lame late și groase cu retușe de uzură, un percutor, un nucleu prismatic, un răzuitoare înalt pe capăt de lamă groasă (pl. II/28—31). Nu lipsesc aici nici lamele subțiri și înguste (pl. II/32—33), ca și vîrfurile de tip Gravette (pl. II/34).

d) Pe ogoarele din nordul satului Ghireni și în vatra satului, s-au găsit cîteva fragmente de piese finite împreună cu multe așchii de silex, deșeuri de prelucrare. Piese obținute prin tehnica desprinderii lamelare sînt rare. Mare varietate de silex și patină.

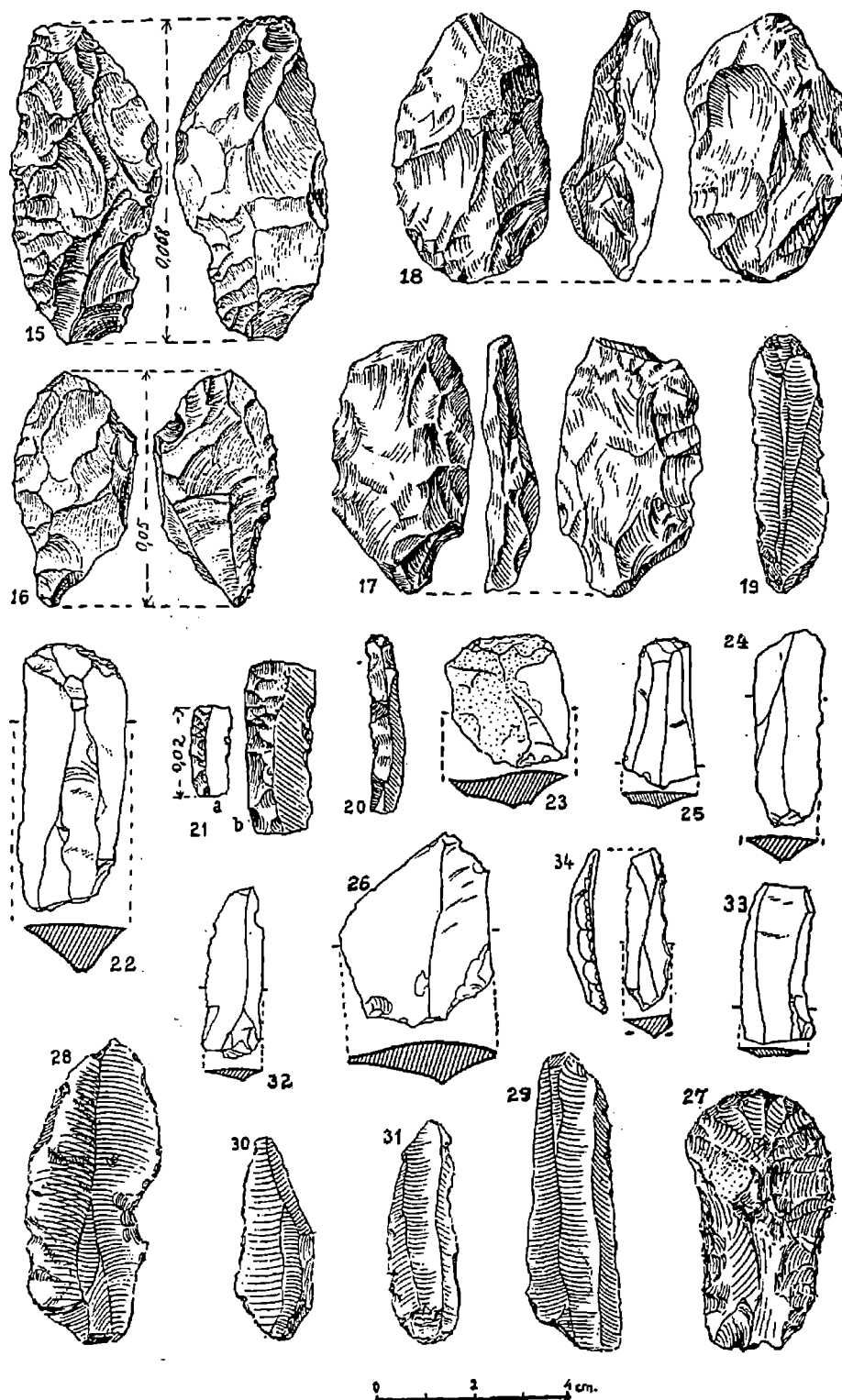
O așchie de dimensiunile 50 × 47 × 19 mm, din silex vînat cu pigmentație albă, prin unghiul deschis făcut de planul de lovire cu cel de desprindere, ca și prin urmele de lovituri anterioare desprinderii, pare a ne indica o tehnică de tradiție clactoniană (pl. III/35). De aceeași tehnică se leagă și două vîrfuri de mîna musteriene (pl. III/36—37), o lamă fragmentară (pl. III/38), precum și cîteva așchii cu marginile retușate. Restul inventarului, de o mai mică frecvență, poate fi atribuit paleoliticului superior de aspect aurignacian.

e) Pe dealul *La Balta lui Filip*, situat la 1 km N de satul Ghireni, s-au găsit numeroase așchii, cîteva lame și răzuitoare pe frînturi de lamă și un răzuitoare nucleiform, toate din silex patinat albăstrui, putînd fi atribuite aurignacianului.

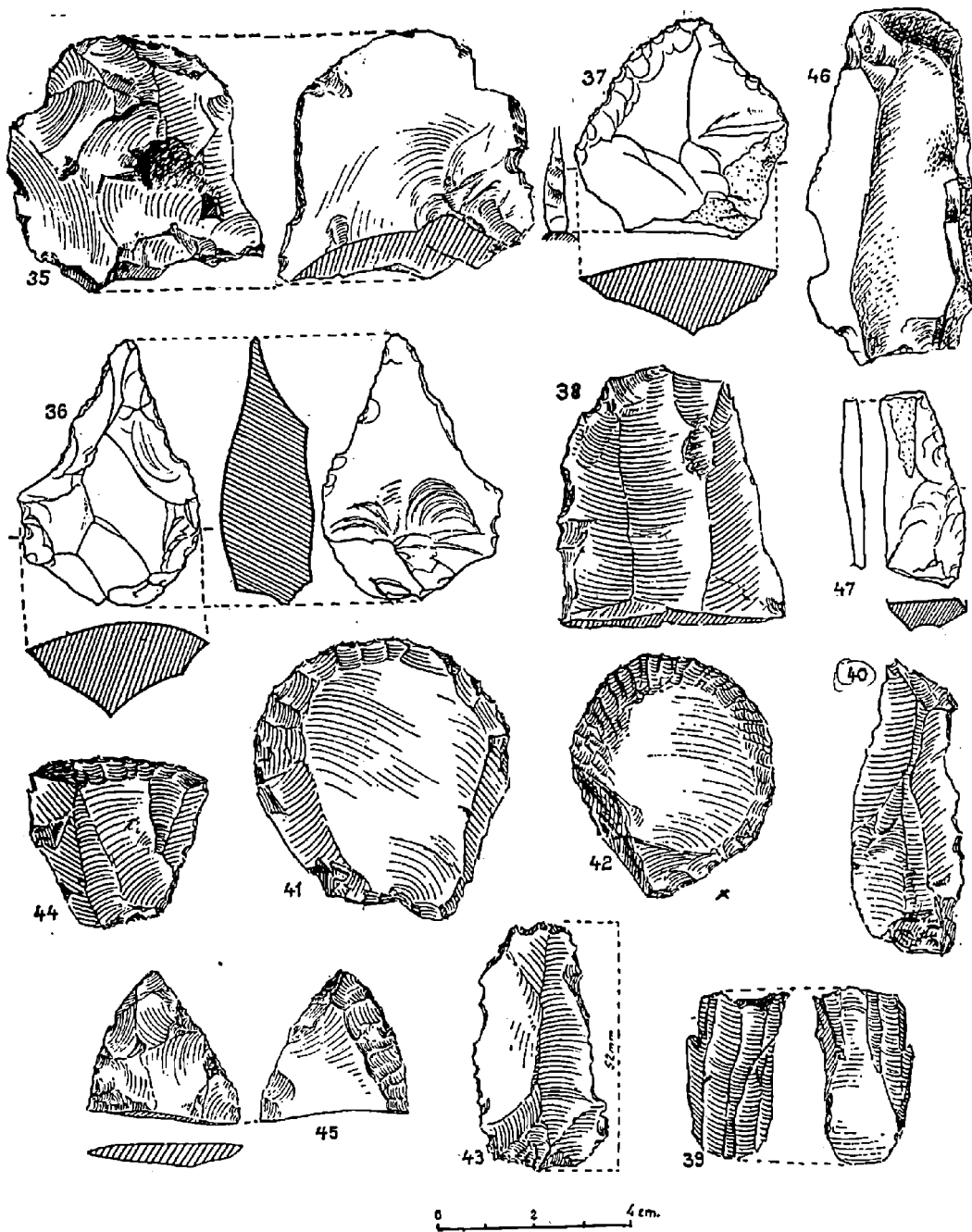
f) De pe dealul *La Balta Lată*, la 1,5 km NNV de satul Ghireni, s-au cules cîteva mii de așchii și fragmente de silex. Dintre acestea se remarcă o singură așchie masivă de 55 × 35 × 9 mm, din silex de culoare albăstrie cu patină pronunțată, al cărei plan de lovire alcătuit din două fețe indică o tehnică de lucru musteriană.

¹ N. N. Moroșan, *Contribuțiuni la cunoașterea paleoliticului din Moldova de nord (Malurile Prutului)*,

Acad. Rom. Mem. Sect. Șt., seria III, T. IV, mem. 7, p. 16.

Pl. II. — Mitoc, « La Izvor »: 15—21, virfuri în formă de frunză, lamă, lamă micro-litică, și virf de tip Gravette; Ghireni, « La lazul de jos »: 22—25, răzuitoare și lame; « La Hirtop »: 26, așchie musteriană; 27, lamă cu retușe szeletiene; 28—31, lamă, per-cutor, nucleu prismatic și răzuitoar înalt; 32—33, microlame; 34, virf de tip Gravette.

Pl. III. — Ghireni-sat: 35, așchie de tehnică clactoniană; 36—37, virfuri de mină musteriene; 38, lamă masivă; « La balta lată »: 39, micronucleu; « La livadă »: 40, lamă aurignaciană din șist negru; « Coasta țigănimii »: 41, răzuitor semicircular; M. Kogălniceanu: 42, răzuitor semicircular; Nichiteni, « Dealul Bodron »: 43—44, lamă cu retușe și răzuitor; « Coasta Bodronului »: 45, virful unei frunze szeletiene; Coțușca, « Pirăul Calul »: 46, lamă; Hănești, « Ripa Turcului »: 47, daltă de unghi.

Cea mai mare parte din materialul litic adunat, din care nu s-a putut selecționa nici o piesă tipică, afară de un micronucleu (pl. III/39), se caracterizează printr-o puternică tendință de microlitizare.

g) Pe Dealul Cotului sub muchia platoului, către Crasnaleuca, în jurul unei fântini părăsite, s-au cules așchii și lame de silex albăstrui patinat, care aparțin probabil paleoliticului de sfârșit.

h) Pe Dealul Răcari, în marginea Redutei Zamca, ca și în rîpa de sub cornișa podișului, s-au recoltat așchii atipice din același silex patinat albăstrui, care indică o stațiune din paleoliticul de sfârșit.

i) Pe Dealul Ghirenilor, pe panta ce coboară spre pîrau, în locul numit « La Livadă », la cca. 1 km V de satul Ghireni, s-au cules așchii de silex, din care unele albe, puternic patinate, iar altele albăstrie sau negre-albăstrie. Cîteva lame și două răzuitoare, din care unul pe lamă frîntă, iar al doilea pe lamă scurtă, indică existența paleoliticului superior. Interesant însă este faptul că aici s-a găsit și o lamă aurignaciană, de secțiune trapezoidală, cu dimensiunile de $61 \times 23 \times 8$ mm (pl. III/40), din șist negru, foarte probabil de Audia (raionul Ceahlău). Este un caz prin care se poate sesiza legătura dintre triburile din Carpați și stepa Prutului mijlociu, pentru procurarea de materie primă, încă din paleoliticul superior. Pe de altă parte, această legătură este dovedită și prin prezența utilajului de silex de Prut în cuprinsul așezărilor paleolitice din zona intracarpatică de la Ceahlău.

j) Pe panta nordică a aceluiași deal, la locul numit *Spre Moară*, s-au cules așchii și lame de silex albăstrui, dintre care unele, masive, nu pot fi în mod sigur încadrate.

k) La 1 km SV de satul Ghireni, în jurul locului numit *Stîna din Imaș*, ca și pe ogoarele vecine, în cuprinsul unui hîrtop larg deschis, s-au găsit așchii atipice de silex albăstrui care nu pot fi datate precis.

l) Pe podișul dintre Coasta Bodronului și Coasta Țigănimii, la E de Valea lui Chitic, se găsesc multe așchii de silex albăstrui provenind probabil dintr-un atelier aparținînd paleoliticului superior.

m) Pe povîrnișul estic al aceluiași podiș, la locul numit *Coasta Țigănimii*, în jurul punctului numit « La Budacă », s-au găsit așchii și spărturi de silex albăstrui, printre care se distinge și un răzuitoar semicircular de $58 \times 52 \times 14$ mm. Această piesă este lucrată pe o așchie lată din silex gălbui pal cu pete albe și patinată în albăstrui pe partea dorsală (pl. III/41). De același tip este și răzuitoarul semicircular găsit în apropiere, lângă satul Mihail Kogălniceanu (com. Coțușca) (pl. III/42). Încadrarea acestor două piese este deocamdată dificilă, însă, după rețușa marginală regulată s-ar putea bănui legături cu epipaleoliticul.

9. Nichiteni, comuna Coțușca (r. Săveni, reg. Suceava).

a) Pe dealul Bodron, la 2 km E de satul Nichiteni, spre vestul Mobilei Bodronului, s-au cules așchii și lame de silex prezentînd diferite culori și grade de patinare. Din materialul litic adunat s-au putut selecționa: o lamă lată cu laturile rețușate (pl. III/43), un răzuitoar pe capăt de lamă scurtă (pl. III/44), mai multe nuclee prismatice și un percutor, alături de numeroase fragmente de lame

și așchii, care atestă prezența unui atelier de prelucrare a silixului, în perioada de sfârșit a paleoliticului.

b) *Bodron II*. Pe « Coasta Bodronului », la locul numit « Hîrtop », s-au găsit așchii și fragmente de lame de silix. Din materialul adunat se remarcă vârful unei frunze szeletiene de $31 \times 31 \times 5,5$ mm, prelucrat prin așchieri de suprafață dintr-un silix cu patină albicioasă. Piesa prezintă pete de rugină obținute prin contactul cu unelte de fier în timpul muncilor agricole (pl. III/45).

c) În jurul punctului « Bodron-Observator », în râpile care delimitează podișul, la o adâncime de 0,60—1 m, se găsesc așchii atipice de silix albăstrui, uneori puternic patinat, dintre care se remarcă una de factură musteriană, cu planul de lovire fațetat.

10. Coțușca (r. Săveni, reg. Suceava).

Din râpile de pe stînga pîrăului Calu, pe panta ponorită a culmii ce separă pîrăul Volovăț de pîrăul Ghirenilor, la 2 km SE de Coțușca, s-au adunat mai multe așchii și fragmente de silix, dintre care s-au selecționat *lame late* (pl. III/46), așchii puternic patinate și un nucleu transformat în rabot, toate caracteristice musterianului.

VALEA BAȘEULUI

11. Bodeasa, comuna Săveni (r. Săveni, reg. Suceava).

a) La cca. 300—400 m S de satul *Bodeasa*, pe locul numit « *Fundul Bodesei* », s-au cules de pe ogoare cîteva așchii de silix, dintre care se remarcă una cu dimensiunile de $34 \times 36 \times 18$ mm, din silix alb patinat puternic. Piesa provine dintr-o lamă lată și groasă cu numeroase retușe de uzură și a cărei suprafață de desprindere face un unghi larg deschis cu planul de lovire, fapt care ar indica o tehnică de prelucrare anterioară musterianului. O altă așchie mare prezintă o patină alb-lăptoasă, iar o a treia, provenind tot dintr-o lamă, are patina alb-gălbuie și un vernis deosebit.

b) La 2 km V de satul *Bodeasa*, pe podișul numit « *La Movili* », s-au găsit cîteva așchii lamelare atipice din silix vînat-albăstrui slab patinat, care nu pot fi datate din cauza lipsei pieselor caracteristice.

12. Slobozia, comuna Hănești (r. Săveni, reg. Suceava).

a) La *Rîpa Turcului*, de pe panta vestică a dealului Mălăiște, s-au adunat numeroase așchii și lame de silix, dintre care se distinge un nucleu cu urme de desprinderi crucișe, care au dat naștere unor lame late, transformat apoi în nucleu prismatic, precum și o lamă întregă și o a doua fragmentară, ca și o daltă de unghi (*burin d'angle*) pe lamă frîntă, cu dimensiunile de $41 \times 16 \times 7$ mm (pl. III/47), aparținînd unei stațiuni din paleoliticul superior.

b) Pe clina vestică a dealului « Mălăiște », în apropiere de Valul numit « Troian », s-au recoltat de pe ogoare așchii și resturi de la prelucrarea silixului de diverse culori, rezultate printr-o așchiere caracteristică musterianului. Tot de aici provine și o așchie lată și groasă, trecută prin foc, care prin unghiul deschis pe care-l face planul de lovire cu suprafața de desprindere indică o tehnică mai veche ca musterianul.

13. Moara Jorii, comuna Hănești (r. Săveni, reg. Suceava).

Pe terasa de sub poala sudică a dealului Hodoroaia s-au cules câteva așchii de silix adânc patinat, care datează probabil din musterian.

VALEA JIJIEI

14. Hilișeu-Cloșca, comuna Hilișeu (r. Dorohoi, reg. Suceava).

a) Sub cornișa nord-vestică a Dealului Hîrtopului, în șiroirile de pantă s-au găsit foarte multe silixuri lamelare și așchii prezentînd o puternică tendință de microlitizare. Cea mai mare lamă găsită în această stațiune este de $89 \times 23 \times 7$ mm (pl. IV/48), contrastînd cu celelalte, a căror lățime medie este de 13—15 mm.

Foarte multe așchii atipice sînt rezultatul decorticării și al prelucrării concrețiunilor de silix cu granulație mare. Cîteva din aceste așchii, trecute prin foc, fac dovada existenței unei stațiuni, a cărei vechime urmează a fi precizată ulterior prin săpături. *Lamele microlitice* ajung la lungimea de 24 mm și lățimea de 5—10 mm (pl. IV/49—50), două din ele avînd o latură fin retușată.

Dintre uneltele tipice menționăm patru dălți, pe frînturi de lamă (pl. IV/51—54) și un răzuitor tot pe vîrf de lamă (pl. IV/55).

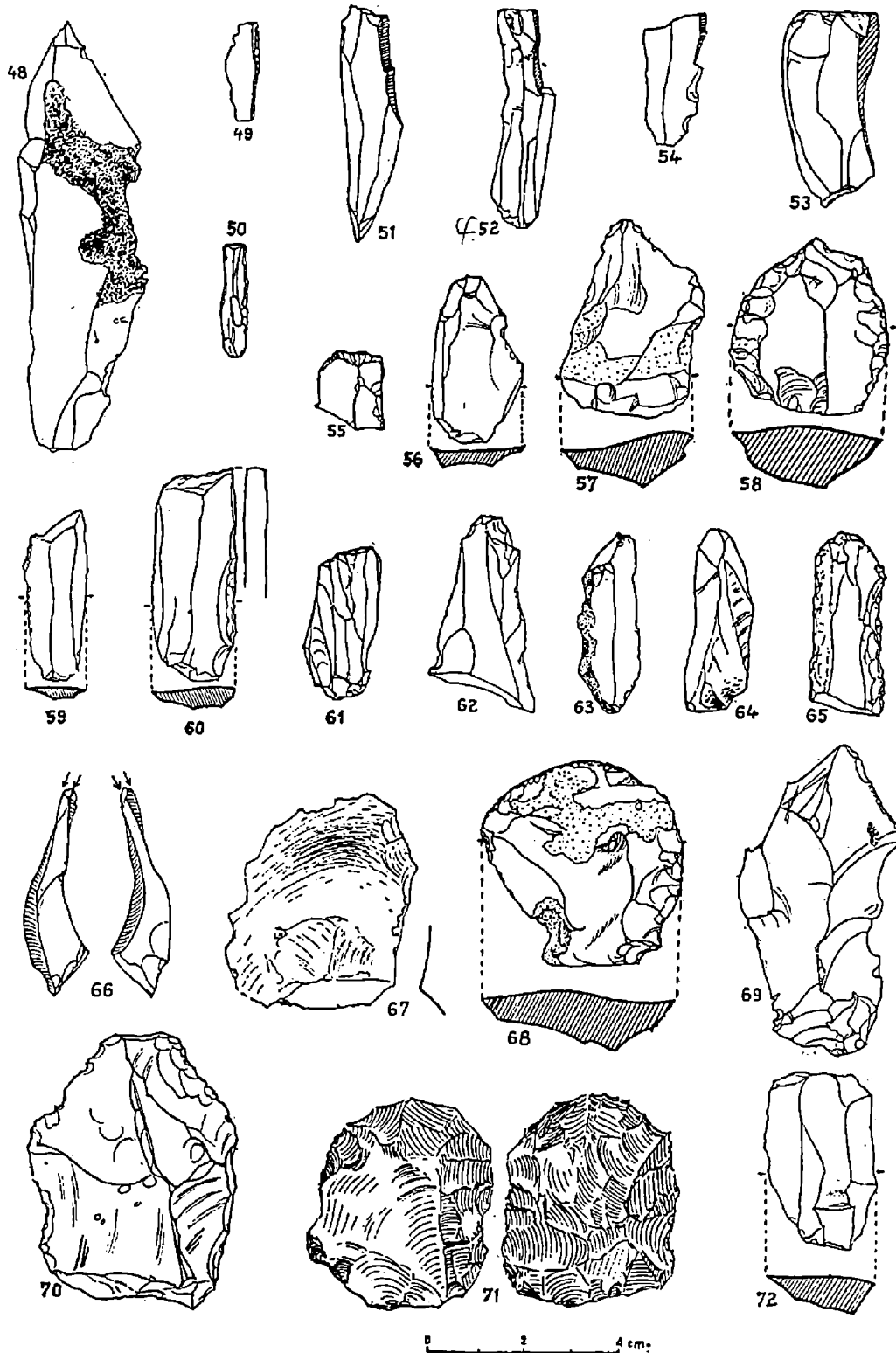
Materialul litic, în majoritatea cazurilor, este adânc patinat, de la albul lăptos pînă la vinețiul pigmentat.

Piese caracteristice descoperite pe acest loc sînt prea puține pentru a putea fi încadrate în mod sigur. Numai microlitizarea lor ne îndreptățește a le încadra în ultimele etape de dezvoltare ale paleoliticului superior, probabil într-un aurignacian mijlociu.

b) Pe panta nordică a Dealului Hîrtop, în fața satului Galați pe o suprafață larg boltită din cuprinsul hîrtopului, s-au găsit așchii și lame de silix, caracteristice prin aceeași tehnică și tendință de microlitizare ca și piesele din stațiunea vecină, ceea ce dovedește contemporaneitatea lor (pl. IV/56).

S-au cercetat mai sumar și dealurile din jurul iezerei dorohoian, redus azi doar la cîteva ochiuri de apă. Pe pantele acestor dealuri, ca și în jurul turbăriilor de la Lozna și Dersca, s-a semnalat existența paleoliticului superior, care este dovedit și prin resturile de faună găsite în turbării și în lutăriile din jurul lor¹.

¹ O notă aparte va constitui obiectul acestor preocupări.

Pl. IV. — Hilișeu-Cloșca, «Dealul hirtopului»: 48, lamă; 49–50, lame microlitice; 51–55, dălți și răzuitor; 56, microlamă; Vlădeni, «Movila Borosoaei»: 57, vîrf de mină musterian; «Scruntarul Vlădoaei»: 58, răzuitor musterian; Hălțeni, «Movila mămăligii»: 59–60, dălți de unghi; Găureni, «Podișul de deasupra hirtopului»: 61, răzuitor; 62–65, fragmente de lamă; 66, lamelă provenită dintr-o lovitură de burin; M. Kogălniceanu (Bășeni): 67, așchie de tehnică clactoniană; 68–71, răzuitor, lamă, așchie lată și unealtă ovală bifacială (musteriene); 72, lamă menilitică aurignaciană.

15. *Trușești* (r. Botoșani, reg. Suceava).

Pe cursul mijlociu al văii Jijia, pe panta nord-estică a dealului «Țuguieța», nu departe de cunoscuta stațiune cucuteniană s-au găsit și alte silexuri patinate din stațiunea aurignaciană, identificată anterior¹.

16. *Mășcăteni*, comuna *Albești* (r. Botoșani, reg. Suceava).

La 1,5 km NV de sat, sub muchia sudică a dealului Mierești, s-au cules câteva așchii de silex vînat-albăstrui, patinat pînă la alb, care fac dovada existenței aici a paleoliticului superior.

17. *Vlădeni* (r. Iași, reg. Iași).

a) La «*Movila Borosoaei*», numită și «*Movila Gării*», pe fruntea terasei de confluență dintre Jijia și pîrăul Miletin, în dreptul stației CFR, în nisipul roșcat și colțuros al unei cariere, la o adîncime de 2,60 m, s-a găsit un vîrf de mină mustertian de $42 \times 27 \times 10$ mm (pl. IV/57), din silex patinat pînă la alb și cu vernis gălbui, care a fost rulat dintr-o stațiune din amonte de pe terasele Miletinului.

b) La «*Scrunțarul Vlădoaei*», cca. 2 km NV de stația CFR Vlădeni, s-au găsit un răzuitor mustertian pe lamă scurtă și groasă (pl. IV/58) și două așchii de silex negru puternic patinat.

18. *Hălțeni*, comuna *Șipote* (r. și reg. Iași).

La «*Movila Mămăligii*», la cca. 1 km E de satul Hălțeni, pe terasa inferioară stîngă a pîrăului Miletin, s-au găsit câteva așchii atipice de silex, dintre care una mai lată și masivă pare să aparțină mustertianului. Cîteva așchii lamelare, împreună cu două *dălți de unghi* pe lamă cu partea superioară retușată, aparțin aurignacianului (pl. IV/59—60).

19. *Sarafinești*, comuna *Corni* (r. Botoșani, reg. Suceava).

Pe panta nord-estică a hîrtopului de la obîrșia Miletinului, în dreptul unei tabere medievale numită «*Cetățuia*», s-au găsit două așchii de silex patinat pînă la alb-vinețiu, precum și un vîrf de tip swiderian, cu retușe în lungul laturilor, exceptînd regiunea bulbară.

20. *Mălăești*, comuna *Gropnița* (r. și reg. Iași).

Pe podișul Mizeștilor din estul satului Mălăești, în Valea Poștei, pe locul numit «*La Bulhac*», pe ogoarele spălate prin șiroire, s-au cules așchii atipice de silex albăstrui patinat, aparținînd paleoliticului de sfîrșit.

¹ Cu prilejul săpăturilor din 1953, efectuate pe înălțimea «Țuguieța», s-au găsit cîteva silexuri

patinate de factură probabil aurignaciană, vezi SCIV, V, 1—2, 1954, p. 10.

21. Găureni, comuna Vlădeni (r. și reg. Iași).

a) De sub cornișa sud-estică a « Podișului de deasupra Hîrtopului » s-au cules multe așchii și unelte de silex, dintre care amintim, în primul rînd, o așchie dintr-o rocă dură silicioasă, cu planul de lovire fațetat, care poate aparține mustertianului. Un nucleu retezat printr-o ultimă detașare și două răzuitoare pe nucleu (pl. IV/61), descoperite pe același loc, se pot încadra în aurignacian. Restul materialului este alcătuit din fragmente de lame puternic patinate (pl. IV/62—64) și uneori retușate pe ambele laturi (pl. IV/65), precum și dintr-o lamelă provenită dintr-o lovitură de burin (pl. IV/66). Numeroase așchii de decorticare și de prelucrare sînt un indiciu că în acest punct se află un atelier din paleoliticul superior final.

Morfologia uneltelor întilnite aici, ca și lipsa lamelor microlitice, ne arată că această stațiune este mai veche decît cea descoperită în dealul Hîrtopului de la Hilișeu, deși două nuclee microlitice completează seria de unelte din această stațiune. Unele din piesele de silex sînt trecute prin foc.

b) Pe clina sudică a Dealului Uluci, la 2,5 km N de satul Găureni, deasupra Văii Hîrtopului, s-au cules cîteva așchii și frînturi de lame de silex albăstrui și alb, puternic patinate, care dovedesc prezența paleoliticului superior.

22. Mihail Kogălniceanu (Bășeni), comuna Țigănași (r. și reg. Iași).

Pe stînga Jijiei, la jumătatea distanței dintre satele Borșa și Mihail Kogălniceanu, sub poala dealului Suhatu Mare, în solul cenușos al unei stațiuni cu ceramică precucuteniană de tip Larga-Jijia, s-au găsit numeroase așchii și lame întregi sau fragmentare, din silex alb, cenușiu sau negru. Dintre acestea se remarcă o așchie ovoidală groasă, din silex negru-vinețiu cu mici pigmentații vinete, de $48 \times 36 \times 13$ mm, care prezintă un plan de lovire plat și urme de lovituri anterioare desprinderii (pl. IV/67). Unghiul format de către suprafața de desprindere și cea de percuție este larg deschis, fapt care ne indică o vechime mai mare decît mustertianul. Din mustertian fac parte un răzuitoar lucrat pe așchie lată, de $43 \times 38 \times 10$ mm de silex alb puternic patinat și lustruit (pl. IV/68), o lamă terminată printr-un vîrf (pl. IV, fig. 69), ca și o așchie lată din silex negru, purtînd urmele unei detașări crucișe anterioare (pl. IV/70). Tot în mustertian se poate încadra și o unealtă ovoidă bifacială de $44 \times 36 \times 15$ mm lucrată prin retușe plate, care cuprind uneori mai mult de jumătate din suprafețele piesei (pl. IV/71). Din restul uneltelor, care aparțin tehnicii de lucru lamelare din paleoliticul superior, fac parte lame late și groase, lucrate uneori din rocă menilitică neagră (pl. IV/72), răzuitoare pe lame scurte și cu partea activă rotunjită (pl. V/fig. 73—74) și două nuclee cu urme de utilizare ca percutor.

23. Larga Jijia, comuna Movileni (r. și reg. Iași).

Pe pantele rîpoase de sub cornișa « Dealul lui Dumnezeu », către satul Epureni, s-au găsit două lame și o așchie de silex patinat în albăstrui, aparținînd probabil aurignacianului de sfîrșit.

VALEA BAHLUIULUI

24. Bădeni (r. Hîrlău, reg. Iași).

La cca. 2 km E de satul Bădeni, lângă *Movila Grădiștei*, s-au găsit câteva lame întregi și fragmentare puternic patinate, din silex albăstrui sau brun (pl. V/75—76), precum și patru răzuitoare, dintre care un exemplar mai mare este prelucrat dintr-o rocă silicioasă menilitică. O lamă întreagă și o a doua fragmentară, prin retușele abrupte de pe latura stîngă, amintesc tipul vîrfurilor gravettiene. Inventarul litic din această stațiune, atît ca formă, cît și ca utilizare a rocilor de natură diferită, se apropie de cel descoperit în stațiunea de la Mihail Kogălniceanu, încadrîndu-se în paleoliticul de sfîrșit.

b) La cca. 1 km de *Movila Grădiștei*, pe pantele hîrtopului de sub Dealul Vișinului, ravinările au scos la iveală așchii și lame de silex alb-albăstrui, puternic patinate, caracteristice paleoliticului superior.

25. Hodora, comuna Cotnari (r. Hîrlău, reg. Iași).

În jurul celor două movile de pe *Dealul Hodora* (numit și Dealul Morii) s-au găsit câteva așchii masive de silex patinat în alb, dintre care două, prin urmele de desprindere crucișă, pot fi atribuite musterianului (pl. V/77).

26. Belcești (r. Hîrlău, reg. Iași).

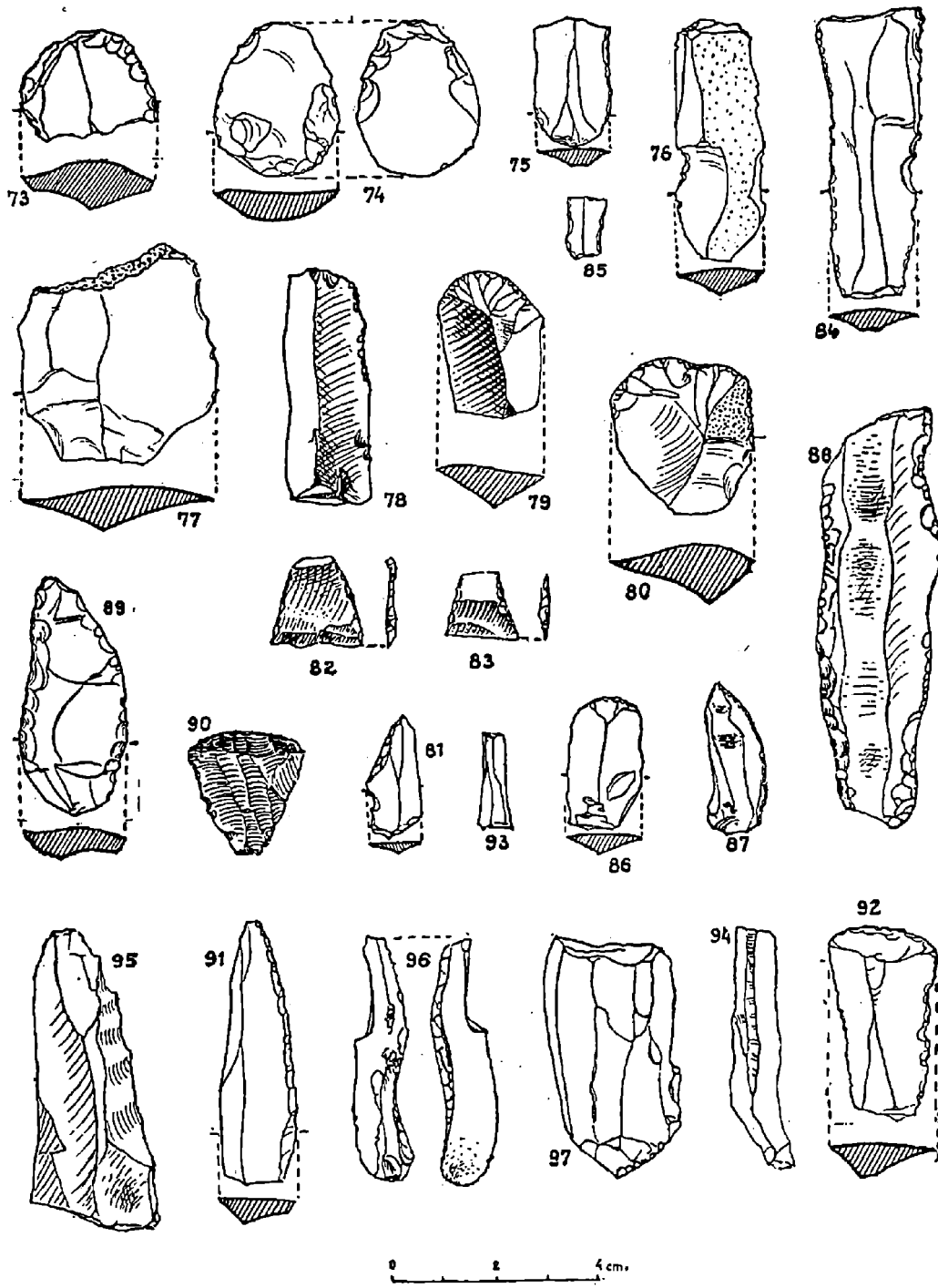
În interfluviul dintre Bahlui și pîrăul Hucului, s-au găsit câteva așchii lamelare de silex albăstrui, caracteristice paleoliticului superior.

27. Spinoasa, comuna Erbiceni (r. și reg. Iași).

Sub poala estică a Dealului Sîrca (Catarg), pe șesul Bahluiului din dreptul satului Spinoasa s-a săpat în anul 1953 un șanț pentru drenarea apei, lung de cca. 1 km, care a pătruns în adîncime pînă la baza aluviunilor recente. În lungul acestui șanț s-au determinat două stațiuni din perioada de sfîrșit a paleoliticului.

a) *Spinoasa I*, la cca. 700—800 m S de stația CFR, la adîncimea de 1,05—1,10 m în cuprinsul unei pături de argile friabile de culoare cenușie, cu foarte multe granulații calcaroase de dimensiuni mici și sfărîmituri mărunte de oase, s-au găsit așchii și unelte de silex alb sau albăstrui, puternic patinate, din care menționăm următoarele piese: o lamă cu vîrf de frînt (pl. V/78), două răzuitoare pe vîrf de lamă (pl. V/79—80) și mai multe lame microlitice întregi sau fragmentare (pl. V/81).

Interesantă este însă apariția în această stațiune a două fragmente subțiri de lamă, prelucrate în formă de trapez. Unul din aceste trapeze provine dintr-o lamă de secțiune trapezoidală puțin regulată (pl. V/82), avînd dimensiunile de 9,5 mm (b), 17 mm (B) și 18,5 mm (I), iar cel de-al doilea dintr-o lamă cu secțiune triunghiulară (pl. V/83), avînd dimensiunile puțin mai reduse, de 7 mm (b), 14 mm (B) și 12,5 mm (I). Ambele trapeze au laturile neparalele prelucrate prin retușe mărunte verticale sau aproape verticale.

Pl. V. — M. Kogălniceanu (Bășeni): 73—74, răzuitoare pe lamă scurtă; Bădeni, « Movila grădiștei »: 75—76, lame din paleoliticul final; Hodora, « Dealul morii »: 77, așchie musteriană; Spinoasa: 78, lamă cu virful frint; 79—80, răzuitoare cu partea activă convexă; 81, virf de lamă microlitică cu rețușe abrupte; 82—83, fragmente de lame prelucrate în formă de trapez; 84, lamă; Hoisești, « Dealul podișu »: 85—86, microlamă și răzuitoare pe lamă scurtă; Unsa: 87, microlamă; Galata—Iași: 88, lamă aurignaciană; Scoșeni: 89, lamă rețușată; Țibănești-Buhlei: 90, răzuitoare aurignaciană; Valea Satului, « Dealul Hușupeni »: 91 virf de tip Gravette; Valea Seacă: 92, răzuitoare pe lamă; Buda, « La șipote »: 93, lamă microlitică; 94—95, lame; 96, daltă; 97, daltă dublă de unghi.

În această stațiune nu s-a găsit nici un vîrf sau lamă de tip gravettian.

b) *Spinoasa II* este situată la 0,5 km spre sud, pe traseul aceluiași șanț, în care săpătura a ajuns pînă într-un depozit de argile galbene aluvionare. Și aici, la o adîncime de 1—1,20 m s-au găsit așchii de silex, precum și cîteva lame întregi sau fragmentare (pl. V/84), un răzuitor circular de $29 \times 26 \times 9$ mm, cu părțile alternînd etc.

28. *Erbiceni* (r. și reg. Iași).

În nord-vestul satului, în ravinările din preajma necropolei din perioada migrațiilor, s-au găsit următoarele piese: un *fragment de lamă* de silex gălbui, patinat pînă la alb, avînd slabe retușe de uzură pe latura stîngă, în apropiere de vîrf; un răzuitor de vîrf de lamă groasă, din silex patinat alb intens, precum și două așchii din același silex. Se pare că toate aceste resturi aparțin aurignacianului și paleoliticului de sfîrșit.

29. *Bîrlești, comuna Erbiceni* (r. și reg. Iași).

În lutăria de pe locul numit *La Moară*, la 200 m SE de sat, s-au găsit așchii de cremene neagră, patinată, care după poziția stratigrafică și resturile de faună (mamut) aparțin paleoliticului mijlociu.

30. *Totoești, comuna Erbiceni* (r. și reg. Iași).

Pe dealul *Totoeștilor*, în partea sudică a iazului, s-au găsit cîteva așchii mărunte de silex vînat, puțin patinate, purtînd urme de retușe de uzură. O lamă microlitică de menilit negru, ca și o lamă de silex cu patină alburie, indică existența unei stațiuni datînd din epipaleolitic.

31. *Hoisești, comuna Podul Iloaie* (r. și reg. Iași).

Pe dreapta *Bahluiului*, la SV de satul *Hoisești*, pe dealul *Podișul*, într-o rîpă care atacă dealul dinspre SE, la cca. 15—20 m sub nivelul podișului, s-au recoltat de pe pante cîteva așchii și fragmente de microlame (pl. V/85), ca și un răzuitor pe lamă scurtă (pl. V/86). Toate piesele adunate prezintă aceeași microlitizare, caracteristică unui sfîrșit de paleolitic.

32. *Popești* (r. și reg. Iași).

La 1,5 km NE de satul *Popești*, între Dealul *Iuganului* și Dealul *Gagii*, în marginea vestică a iazului *Popeștilor*, s-au găsit cîteva așchii atipice de silex patinat, precum și o lamă microlitică, provenind probabil dintr-o stațiune epipaleolitică.

33. *Holm, comuna Podul Iloaie* (r. și reg. Iași).

Pe ogoarele din dreptul lutăriei aflată pe partea nordică a dealului *Holm*, s-au găsit două așchii de cremene, puternic patinate, purtînd și un vernis deosebit, întîlnit de obicei pe silexurile din unele stațiuni epipaleolitice.

34. Valea Lupului, comuna Rediu Tatar (r. și reg. Iași).

În depunerile terasei inferioare a Bahluiului, de pe locul Fabricii chimice, se include și descoperirea întâmplătoare din 1954 a unei de silex atribuită clactonianului¹.

35. Rediu Tatar (r. și reg. Iași).

În două puncte din marginea de SE a satului s-au găsit câteva așchii de silex patinat, din paleoliticul superior².

36. Iași.

a) În marginea de NV a Iașilor, în dreptul cartierului Crucea Roșie, se întinde o fișie din terasa medie a Bahluiului, denumită dealul « În Lungul Vântului ».

În cuprinsul viei de pe această terasă, în 1952, s-a descoperit o stațiune paleolitică. Trei lame mari, din care două fragmentare, două răzuitoare, din care unul lucrat pe vîrf de lamă și două nuclee prismatice, indică o stațiune din aurignacianul mijlociu.

b) Pe versantul sudic al aceluiași deal, în cuprinsul terasei inferioare, s-a identificat un alt loc cuprinzînd de asemenea așchii de silex puternic patinat albăstrui și alb, care prin tehnica desprinderilor lamelare atestă existența unei alte stațiuni din paleoliticul superior³.

c) Tot din perimetrul Iașului, în lutăriile de la întretăierea străzilor Aurel Vlaicu și Holboca din cartierul Salhana (vechiul Abator), s-au găsit câteva așchii lamelare și un bulgăre de silex alb patinat, păstrînd urmele unor desprinderi neregulate. Resturile acestea pot fi socotite ca aparținînd paleoliticului superior⁴, întrucît paleoliticul abundă pe terasa inferioară a Bahluiului.

d) În lutăria fabricii de țigle și cărămidă din cartierul Abator, s-au găsit fragmente de oase de mamut, precum și câteva așchii de silex de aspect mustertian.

37. Holboca (r. și reg. Iași).

Pe terasa joasă a Bahluiului, în marginea de SE a satului Holboca, în lutăria de pe locul numit « Izvorul Pîndarului », s-a descoperit în anul 1956 un craniu de mamut, avînd o defensă distrusă prin săpăturile din lutărie. În jurul acestei rare piese paleontologice au fost găsite fragmente de oase provenind de la alți mamuți, rinoceri cu blană etc., precum și câteva așchii de cremene neagră, dintre care se remarcă un vîrf mustertian.

Craniul mamutului restaurat face azi parte din inventarul Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași⁵.

¹ M. Dinu, *Cercetările arheologice de la Valea Lupului*, în SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 701-702; N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița și Em. Zaharia, *Cercetări arheologice în orașul Iași și împrejurimi*, în SCȘ Iași, VII, 2, 1956, p. 11 și 44 și C. S. Nicolăescu-Plopșor, *Cercetări asupra paleoliticului timpuriu*, în *Materiale*, III, 1957, p. 385-388.

² N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița și Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 34.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Craniul mamutului a fost restaurat la Muzeul de Istorie a Moldovei de către specialistul Carol Borsișki de la Muzeul Antipa din București.

DEALUL MARE

38. Cotnari (r. Hirlău, reg. Iași).

a) Pe dealul numit « Țiglaele lui Baltă », s-a găsit o așchie masivă de silex vînat-negricios cu patină albăstruie, care — prin unghiul larg deschis dintre suprafața de percuție și cea de desprindere — pare să indice prezența unei stațiuni aparținînd paleoliticului mediu.

b) Pe dealul « Cătălina » s-a găsit o așchie de silex gălbui, cu pete neregulate de patină alb-albăstruie, care ar indica un paleolitic superior de sfîrșit.

39. Unsa, comuna Frumușica (r. Hirlău, reg. Iași).

Pe panta estică a Dealului Mare, deasupra platformei ce se întinde între satele Rădeni și Unsa, la 100 m NE de acest din urmă sat, pe ogoarele de la V de drum, s-au găsit mai multe așchii de silex vînat, cu o patină care ajunge uneori pînă la culoarea albă. Majoritatea acestor silexuri sînt așchii lamelare și frînturi de lamă, unele cu bulbul proeminent, păstrînd o foarte mică porțiune din suprafața planului de lovire. O microlamă (pl. V/87) de $30 \times 10 \times 3$ mm se termină în vîrf ascuțit. Stațiunea poate fi încadrată în paleoliticul superior de sfîrșit.

40. Oboroceni, comuna Heleștieni (r. Pașcani, reg. Iași).

Pe dealul « Barcu », la 1,5 km V de Oboroceni, s-au găsit cîteva frînturi de lame microlitice și așchioare de silex cu patină albă și lustru puternic. Existența, în dărîmăturile malurilor, și a cîtorva minuscule fragmente dintr-o ceramică cu totul primitivă ar putea pune problema și a unui început de neolitic.

41. Movileni, comuna Heleștieni (r. Pașcani, reg. Iași).

În rîpa ce mărginește imașul din partea sud-estică a satului Movileni, în micile prăbușiri și ravinări de pe locul numit « La Sofronie », s-au găsit așchii și lame microlitice de silex și menilit, puternic patinate și lustruite, care par a se încadra în epipaleolitic.

42. Crivești, comuna Strunga (r. Pașcani, reg. Iași).

La 2 km NE de sat, deasupra « Pietrăriei » din « Valea Haînei », pe ogoarele de pe panta estică a dealului care coboară spre « Budăi », s-au cules cinci așchii de silex, dintre care una de silex negru se încadrează prin forma și tehnica de prelucrare în grupa așchiilor musteriene.

CÎMPIA MOLDOVEI

43. Rediul Aldei, comuna Aroneanu.

a) La 2 km NE de sat, în lungul drumului care taie podișul între Rediul Aldei și Golăeștii din lunca Prutului, s-au cules cîteva așchii de silex albăstrui cu patina albă, caracteristice paleoliticului superior.

b) Pe panta dealului Rediul Aldei, la 1 km E de sat, pe locurile unde prin spălarea solului au ieșit la iveală depozitele loessoide, s-au găsit câteva așchii lamelare, un nucleu prismatic întreg și un al doilea epuizat, din silex puternic patinat, care aparțin paleoliticului superior.

44. *Popricani.*

La 2 km E de sat, lângă huciagul « Ciriteiul Mic », la confluența dintre pârâiașele Valea la Plopu și Valea Neagră, pe o frîntură de terasă de sub muchia nord-estică a platoului, s-au cules câteva așchii de silex, dintre care una prin patina puternică poate fi încadrată în paleoliticul superior, iar alta, din silex vinețiu-deschis și pigmentată cu pete albe, pare a fi pregătită pentru un răzuitor pe lamă scurtă și groasă.

COASTA IAȘILOR

În cuprinsul « Coastei Iașilor », deși nu s-au efectuat cercetări speciale, s-au făcut totuși, întâmplător, câteva descoperiri paleolitice.

45. *Galata.*

Din cuprinsul Podgoriei Galata, de sub cornișa ce se află la 60 m NV de mănăstire, s-au adunat trei lame de silex galben-brun, cu patina albăstruie, probabil din aurignacian, dintre care una de $82 \times 23 \times 6$ mm, cu vârful rupt, are rețușe mărunte pe toată lungimea ei, numai rețușele dinspre vîrf fiind mai recente (pl. V/88)¹.

46. *Găureni, comuna Uricani.*

Pe panta vestică a Dealului Miroslava, către satul Uricani, s-au descoperit așchii microlitice atipice, solzoase, de silex patinat pînă la alb-albăstrui, aparținînd epipaleoliticului.

47. *Hlincea, comuna Ciurea.*

La confluența pîrăului Nicolina cu pîrăul Valea Adîncă, în dreptul Podului de Fier din valea Nicolinei, în nisipul depus în aval de pod, s-a găsit un nucleu de silex alb, puternic patinat, aparținînd paleoliticului superior².

48. *Lunca Ciurei, comuna Ciurea.*

Pe panta nord-estică a Dealului lui Vodă, către șesul Tinoasa, în marginea satului, atît prin cercetările de suprafață, cît și în timpul sondajului din stațiunea dacică de acolo, s-au găsit câteva așchii de silex, fără urme de prelucrare, toate purtînd patina caracteristică paleoliticului superior.

¹ N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița și Em. Zaharia, *op. cit.*, p. 36.

² *Ibidem*, p. 39.

49. *Mogoșești.*

La E de sat, pe arăturile spălate de șiroire de pe dealul « Chiscu Bordeiului », ca și pe locul numit « Poiana lui Toader » de pe ogoarele din marginea platoului rîpos din sud-vestul satului, s-au găsit așchii solzoase și lamelare atipice, de silex patinat, probabil epipaleolitice.

50. *Scopoșeni, comuna Horlești.*

Pe arăturile de pe locul numit « Peste Baltă la Fintînele », la V de satul Scopoșeni, s-au găsit cîteva așchii de silex albăstrui, puternic patinat, caracteristice paleoliticului superior. Printre acestea remarcăm o lamă retușată pe ambele laturi (pl. V/89).

PODIȘUL BÎRLADULUI

În cuprinsul Podișului Bîrladului s-au făcut cîteva descoperiri ocazionale, dintre care amintim :

51. *Țibăneștii-Buhlei, comuna Băcești (r. Negrești, reg. Iași).*

La 1 km SV de școală, pe valea pîrăului Pietrosu, sub muchia unei rîpi săpate în marne, am găsit o așchie lamelară de silex vinețiu deschis, precum și un răzuitor lucrat cu îngrijire pe lamă scurtă din același silex puternic patinat (pl. V/90). Piesele acestea par să aparțină paleoliticului superior¹.

52. *Valea Satului, comuna Grajduri (r. Negrești, reg. Iași).*

În marginea nord-vestică a satului, pe dealul Huțupeni, într-o ravinare care a tăiat adînc păturile superficiale ale solului, în 1953 prof. Emilia Zaharia a găsit trei lame de silex albăstrui, patinate, dintre care se remarcă un vîrf de tip Gravette de 25 × 14 × 4 mm, dintr-un silex de calitate superioară, cu marginea dreaptă retușată abrupt (pl. V/91).

53. *Bazga, comuna Răducăneni (r. Huși, reg. Iași).*

Pe podișul cu pante rîpoase, dintre satele Cozia și Bazga, în țărîna scoasă din groapa unui stîlp de gard, s-au găsit patru așchii de silex vînat și brun, patinat, aparținînd probabil epipaleoliticului.

54. *Banca (r. Bîrlad, reg. Iași)*

În terasele Bîrladului, în dreptul satului, s-a găsit de către studentul T. Hardon un fragment de lamă aurignaciană lucrată din silex negru-vînat de bună calitate, patinat albăstrui și cu luciu pronunțat.

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Bold, M. Dinu, Cercetări arheologice în Podișul Central Moldovenesc,

AȘU Iași, I, 1-2, 1955, p. 15.

55. *Mînăstirea, comuna Țuțcani (r. Bîrlad, reg. Iași).*

Lîngă Mălușteni, pe valea Lișcovului, studentul Gh. Bujoreanu a descoperit o așchie groasă lamelară, transformată în *răzuitor* prin retușe dese, ventro-dorsale, aplicate pe latura stîngă, în special spre porțiunea bazală. Piesa aceasta executată dintr-un silex brun-gălbui cu vine cenușii, de proveniență probabil dobrogeană, s-ar putea să dateze din aurignacianul mijlociu.

56. *Valea Seacă (r. Pașcani, reg. Iași).*

Pirăul Valea Seacă taie, în cuprinsul satului, rîpi profunde care înaintează în terasa Siretului. Pe suprafața unuia din aceste crîmpeie de terasă, în firava pătură de sol galben, ce nu trece de 20 cm grosime, se găsesc numeroase fragmente de oase care prezintă caracterul unui început de fosilizare. De pe suprafața terasei s-au adunat patru așchii de silex albastrui, patinat, precum și un răzuitor pe lamă cu dimensiunile de $31 \times 19 \times 6$ mm (pl. V/92), care datează din aurignacian.

57. *Blăjești (r. Pașcani, reg. Iași).*

Într-o vie de pe dealul Puciosul, la 3 km nord de Blăjești, s-au găsit fragmente de *lame* și *așchii* de silex care indică o stațiune de la sfîrșitul paleoliticului sau din epipaleolitic.

VALEA BISTRIȚEI

58. *Buda, comuna Blăgești (r. Buhuși, reg. Bacău).*

Pe o frîntură din terasa superioară a Bistriței de pe Dealul Viilor, aproape de locul numit « La Șipote », la 3 km SV de satul Buda, ravinările au scos la iveală o stațiune deosebit de importantă. Enormă cantitate de oase cuprinse în argila loessoidă, care tapisează această terasă, a atras atenția învățătorilor Maria și Sava Capșa din Budă, care, prin intermediul lectorului C. Blaj de la Facultatea de Științe Naturale și Geografie a Universității din Iași mi-au comunicat acest punct fosilifer. Prin cercetările făcute la fața locului în luna noiembrie a anului 1955 și ulterior, am putut stabili că frîntura de terasă despre care este vorba conține resturile uneia din cele mai interesante stațiuni paleolitice din țară, prin bogăția materialului paleontologic.

În secțiunile făcute prin ravinări s-a urmărit suprapunerea păturilor care prezintă următoarea stratigrafie:

a) pînă la 0,30 m adîncime este un sol brun-negricios, caracteristic regiunilor de pădure (podzol);

b) între 0,30 și 0,50 m se întîlnește o pătură brun roșcată de argile degradate care include un nivel cu silexuri;

c) între 0,50 și 1,50 m urmează o pătură de argile nisipoase care trec apoi în argile loessoide, la baza cărora se pot urmări contururile arsurii unor vetre de foc, groase pînă la 2—3 cm;

d) sub această pătură urmează complexul de argile al pînzei Saliferului.

În jurul vetrelor s-au observat grămezi constituite din oase în cea mai mare parte sfărîmate pentru extragerea măduvei sau pentru prelucrare. Resturile de schelete de animale s-au putut urmări și pe traseul drumului. Dintr-una din vetre, printr-un mic sondaj efectuat pe o suprafață de 1 m², s-au scos cca. 30 kg oase, care după determinările făcute de prof. N. Macarovici de la Laboratorul de paleontologie al Universității din Iași, ca și după acelea efectuate în Laboratorul de morfologie animală sub conducerea prof. Olga Necrasov și a asistentului Sergiu Haimovici, provin de la următoarele specii animale:

Bison priscus H.v.M: femure, tibii, humerusuri, calcanee, oase metacarpiene și metatarsiene, foarte multe falange, radiusuri și astragale. Oasele provin de la indivizi tineri și foarte bătrîni. *Bos primigenius* Boj: măsele, humerusuri, radius, falange, calcanee și oase metatarsiene. Oasele acestei specii provin de la indivizi maturi și sînt mai puțin numeroase. *Cervus* sp. (megaceros?) Fischer: cîteva capete de humerus. *Rangifer tarandus* L: fragment de mandibulă cu molare, porțiuni de humerus și tibii.

Din cele cîteva așchii și lame de silex, culese din jurul vetrei de foc și din rîpile săpate de apă, se remarcă următoarele piese: cîteva lame întregi și fragmentare, dintre care unele microlitice (pl. V/93—95), lucrate din silex sau menilit, o daltă (burin) (pl. V/96) și o daltă dublă de unghi (pl. V/97).

Două lame late, de menilit și gresie glauconitică, amintesc piesele de acest fel din aurignacianul mijlociu din straturile de la Dîrțu (com. Ceahlău). Dalta mediană, lucrată pe lamă cu marginea teșită după tehnica gravettiană, ca și dalta dublă de unghi obținută pe un fost răzuitor, documentează la Buda-Blăjești și existența gravettianului.

★

Din simpla expunere a rezultatelor cercetărilor noastre de suprafață dintre anii 1952 și 1957 cu privire la paleoliticul din Moldova se poate deduce contribuția acestor cercetări la cunoașterea paleoliticului din această parte a țării.

Astfel, în această perioadă s-au cercetat 58 localități, dintre care cele mai multe se află în cuprinsul cîmpiei de pe cursurile Prutului, Jijiei și Bahluiului. Dincolo de limitele acestei « Cîmpii Moldovenești », cercetările au atins sporadic și următoarele unități morfologice învecinate: Coasta Iașilor, Podișul Bîrladului, Podișul Sucevei și, în treacăt, depresiunea Roznovului. Pe teritoriul celor 58 localități s-au identificat peste o sută de puncte cu resturi paleolitice.

Această acțiune de depistare a urmelor paleolitice din Moldova a contribuit la lărgirea cunoștințelor asupra ariei de răspîndire a paleoliticului moldovenesc atît spre vest, pînă în preajma Subcarpaților, cît și spre sud, pînă în inima Podișului Bîrladului. Datele științifice obținute prin această cercetare, atît cît permite specificul cercetărilor de suprafață, urmează să fie verificate prin săpături și observații stratigrafice.

Deocamdată, pe baza acestor cercetări de suprafață s-au adăugat paleoliticului inferior patru descoperiri îndoielnice: la Mitoc-Izvor, Ghireni-sat, Fundul Bodesei și Dealul Mălăiște (Hănești), care urmează să fie verificate prin cercetările viitoare. Prin aceste descoperiri se completează informațiile anterioare privind

levalloisianul de la Izvor-Ripiceni¹, ca și acelea relativ la așchia socotită clactoniană de la Valea Lupului.

În ceea ce privește paleoliticul mediu s-au făcut 27 de descoperiri, dintre care numai patru sînt îndoielnice. În legătură cu aceasta este de remarcat faptul că în urma cercetărilor noastre această etapă a paleoliticului, puțin cunoscută pînă acum pe teritoriul Moldovei, se dovedește a fi destul de bine reprezentată.

În fine, relativ la paleoliticul superior, s-au adăugat încă 96 descoperiri, din care 39 pot fi considerate aurignaciene, iar 53 din paleoliticul de sfîrșit și epipaleolitic.

Deși cercetările noastre nu au putut acoperi întregul spațiu al Moldovei de NE, putem totuși desprinde o oarecare ordine în felul cum se grupează descoperirile în cele trei faze ale paleoliticului. Astfel, în primul rînd, observăm că descoperirile din paleoliticul inferior se găsesc grupate în sectorul nord-estic al « Cîmpiei », în preajma depozitelor de silex din lungul Prutului, între Rădăuți și Ripiceni, ca și pe văile afluențe (valea Ghirenilor, Volovățului, Bașeului etc.). Singura unealtă considerată clactoniană de la Valea Lupului face o excepție; aflîndu-se oarecum izolată de acest sector.

În faza paleoliticului mijlociu, în care musterianul este mai bine documentat, descoperirile se grupează larg în jurul ariei de răspîndire a paleoliticului timpuriu, ocupînd pe lîngă valea Prutului și mai toate văile laterale, în tot lungul lor, pînă în cuprinsul « Cîmpiei Jijiei superioare ». O altă grupare a descoperirilor musteriene se constată mai spre sud, în jurul Vlădenilor de-a lungul axului « Cîmpiei Jijiei inferioare », sau în terasele inferioare ale Bahluiului, între Podul Iloaie și Cristești. În afară de aceste sectoare, musterianul mai apare și sporadic, cum este cazul în Valea Haînei lîngă Crivești și la Cotnari.

La rîndul lor, descoperirile din paleoliticul superior și în special din aurignacian se masează pe terasele Prutului și ale afluenților săi, ca și în sectorul nordic al « Cîmpiei Jijiei superioare ». Ele se întîlnesc însă frecvent și pe terasele din « Cîmpia Jijiei inferioare » și ale Bahluiului, ca și în « Coasta Iașilor ». Deci aria de răspîndire a descoperirilor din această fază se extinde mai mult, cuprinzînd aproape toate subunitățile geografice ale teritoriului cercetat de noi.

În fine, în ceea ce privește descoperirile din etapele finale ale paleoliticului superior ca și ale mezoliticului, aria de răspîndire este deplasată mult de axul Prutului, spre vest, atîngînd maximul de desfășurare pe Jijia, în lungul « Cîmpiei » moldovenești, depășind spre sud valea Bahluiului, iar spre vest pe aceea a Siretului. Din cele cunoscute în ultimul timp prin săpăturile din depresiunea Hangu—Ceahlău, ca și prin cele de la Sita Buzăului, rezultă că descoperirile din aceste etape sînt frecvente și în depresiunile carpatice. Mai mult încă, resturile din acest paleolitic final au fost găsite chiar pe un picior al muntelui Ceahlău, la « Scaune », la o înălțime care depășește 1300 m. Descoperirile acestei stațiuni de mare înălțime, care indică limita vegetației arborescente în timpul paleoliticului superior de sfîrșit, deschide noi orizonturi pentru cercetările viitoare, atît în domeniul antropozoicului, cît și în cel bioclimatologic.

¹ N. N. Moroșan, *L'industrie lévalloisienne dans les dépôts pléistocènes de Roumanie*, în *Mélanges de*

Prehist. et d'Antrop. offerts au prof. H. Bégouen, Toulouse, 1934.

În plus, inventarul litic descoperit la Scaune, de tip nordic, pare să evidențieze o zonă de interferență a culturilor paleoliticului târziu, pe teritoriul Moldovei, fapt scos în evidență de N. N. Moroșan, pentru culturile care s-au succedat după magdalenian.

În general, din prezentarea răspîndirii descoperirilor din etapele importante ale paleoliticului din nordul Moldovei rezultă că aceste descoperiri se masează în extrema nord-estică, între Ghireni și Ripiceni, datorită abundenței silexului din acest sector, iar în al doilea rînd, în porțiunea sudică a « Cîmpiei », avînd ca ax principal terasele inferioare ale Bahluiului și cursul inferior al Jijiei.

Masarea descoperirilor paleolitice în două sectoare, aparent disparate, este legată, după cît se pare, de ușurința deplasării către șesul Siretului și mai departe spre vest. În legătură cu aceasta este bine definită, în sens geografic, existența celor două porți: Poarta de la Bucecea denumită și Poarta Botoșanilor¹ și aceea de la Ruginoasa, cunoscută și sub denumirea de Poarta Tîrgului Frumos².

Aceste două porți, care corespund exact celor două sectoare de intensă viețuire paleolitică, ne indică sensul deplasărilor sezoniere ale grupărilor omenești paleolitice, atît spre vest, pînă către regiunile premontane și intramontane, cît și spre est, pînă la Prut.

Din acest punct de vedere sînt semnificative atît lama de silex menilitic de proveniență carpatică, găsită pe Dealul Ghirenilor, în preajma Prutului, cît și uneltele de silex de Prut, descoperite în stațiunile paleolitice din regiunile carpatice.

O altă contribuție însemnată a acestor cercetări este și identificarea szeletianului de la Mitoc—Prut, semnalat într-un mediu în care abundă elementele litice musteriene în forme clasice. Micul sondaj efectuat ulterior în acest punct a confirmat în totul rezultatul cercetărilor noastre. Problema szeletianului fiind destul de complexă și mult dezbătută în timpul din urmă, o săpătură în acest punct ne-ar pune în situația de a putea aduce unele contribuții la dezlegarea acestei probleme.

După cum s-a constatat pînă în prezent, în urma cercetărilor din Moldova rezultă că paleoliticul din cîmpiile stepice este mai vechi decît acela din regiunile de silvo-stepă și cu atît mai mult față de acela din regiunile carpatice. Aceasta s-ar putea să fie în legătură, eventual, și cu o răspîndire pe etape, spre vest, spre Carpații moldovenesți, care uneori au fost chiar depășiți, în această deplasare spre vest, datorită probabil transformării mediului fizic în perioada postglacială.

În încheiere, se mai poate menționa că pe baza observațiilor de teren, din timpul cercetărilor de suprafață, s-a constatat că terasele Prutului din imediata vecinătate a depozitelor și carierelor de silex sînt acoperite în cea mai mare parte de deșeuri provenite din atelierele de prelucrare a silexului și că, cu cît ne îndepărtăm pe văile laterale, spre mijlocul « Cîmpiei », cu atît aceste deșeuri se împuținează, locul lor fiind luat de unelte sau fragmente de unelte finite. Acest fapt pare să ne indice o oarecare specializare a locuitorilor de pe terasele Prutului, în pregătirea nucleelor și prelucrarea uneltelor de silex, care erau apoi răspîndite.

¹ V. Tufescu, *O regiune de vie circulație: Poarta Tîrgului Frumos*, în BSG, LIX, 1940, p. 331.

² *Ibidem.*

În cuprinsul unor stațiuni din paleoliticul final, sau epipaleolitic, apar și resturi ceramice cu totul primitive ca de exemplu la Spinoasa, Găureni, Dealul Hirtopolului etc., neputându-se însă preciza, din lipsă de observații stratigrafice, faza și aspectul de cultură cărora le aparțin.

Cercetările noastre, deși au fost efectuate metodic, totuși prin caracterul lor, limitat la spații restrânse și prin lipsa observațiilor stratigrafice nu pot permite încă generalizări. În orice caz, rezultatele obținute constituie un imbold pentru continuarea cercetărilor cu mai multă intensitate, tot pe unități și subunități geografice, pentru a se obține cât mai multe informații relativ la fazele și răspîndirea culturilor paleolitice din Moldova¹.

NICOLAE ZAHARIA

ПАЛЕОЛИТИЧЕСКИЕ НАХОДКИ В МОЛДОВЕ В 1952—1957 ГГ.

РЕЗЮМЕ

Первые сведения о существовании древнекаменного века в Молдове относятся к периоду 1885—1925 гг.; после 1925 г. почти всей работой по изучению палеолита в Молдове руководил Н. Н. Морозан. После 1940 г. научно-исследовательская работа в этой области прекращается.

Между 1952 и 1957 гг. проводилась повторная разведка в северной Молдове, в частности в области, называемой «Кымпия Молдовой». Спорадически исследовались и соседние морфологические подъяединицы: Ясская куэста, Бырладское плоскогорье, Сучавское плоскогорье и две прикарпатские котловины (Рознов и Хангу — Чахлэу).

За этот период были исследованы 58 местностей и отождествлены 101 пункт со следами палеолитического времени. Это расширило круг сведений об ареале распространения палеолитических культур в Молдове. Установлено, — но не доказано достаточно — существование следов нижнего палеолита в Миток-Изворе, Гирени, Фундул Бодочей, Ханешти и Валя Лупулуй, обнаружено 27 находок, восходящих к среднему палеолиту. Остальные находки относятся к верхнему палеолиту и эпипалеолитическому времени.

В ходе исследований удалось отметить, что относящиеся к нижнему палеолиту находки скопились на Прутской террасе близ залежей кремня; исключение составляет отдельное открытие в Валя Лупулуй.

Следы среднего палеолита рассеяны на двух немного более обширных площадях: в долине верхнего течения Жижии и в долине нижнего течения Жижии и Бахлуя. Ареал распространения следов верхнего палеолита более обширен, они встречаются в пределах всех исследованных географических подъяединиц. Конечные стадии верхнего палеолита и эпипалеолитический период больше всего распространены на высоких местах и особенно в прикарпатских низменностях, иногда в горах, как например в Скауне на Чахлэу на высоте 1300 м.

Скопление палеолитических находок в двух различных участках — в северной и южной долинах реки Жижии — вероятно связано с местонахождением двух ворот точно определенных географически (Ворота Бучеча и Ворота Тыргулуй Фрумос), через которые, возможно, происходили сезонные передвижения палеолитических человечес-

¹ Încadrarea culturală și cronologia pieselor paleolitice provenite din cercetările de suprafață din Moldova, menționate în această lucrare, s-a

făcut sub îndrumarea și cu ajutorul neprecupețit al lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, căruii îi aducem și pe această cale mulțumirile noastre.

ких групп, особенно на запад, к карпатским областям. Орудия из прутского кремня, найденные при раскопках террас Бистрицы (Чахлау), и обнаруженная около Прута пластина из карпатского менилита свидетельствуют о передвижении людей начиная с верхнеориньякского периода.

Важным открытием является находка следов селетинского времени в Митоке на Пруте среди многочисленных мустьерских каменных изделий классической формы.

Исследования позволили установить, что следы палеолита в степных равнинах древнее следов в лесостепи и особенно в карпатских областях. Это распространение концентрическими площадями, повидному, указывает на тенденцию к этапному распространению в западном направлении, в сторону высоких массивов. Вероятно, передвижение было обусловлено изменением физических условий в послеледниковый период.

Наблюдения на местах позволили установить, что на прутских террасах в непосредственной близости к залежкам кремня и карьерам для его добычи часто встречаются отходы мастерских для переработки кремня; чем далее мы продвигаемся на запад или на юг, тем меньше этих отходов; на их месте появляются готовые орудия или их фрагменты. Это указывает на некоторую специализацию обитателей прутских террас, подготовлявших нуклеусы и выделявавших кремневые орудия, которые потом распространялись для непосредственного пользования или обмена.

В процессе поверхностных исследований в северной Молдове удалось установить существование стоянок, в которых наряду с обильным инвентарем кремневых изделий появляются иногда и мельчайшие осколки грубой керамики начального периода новокаменного века, подлежащие дальнейшему исследованию.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Карта палеолитических находок в Молдове (числа соответствуют номерам, под которыми местности упоминаются в тексте).

Вкл. I — Рипичени, «Ла монумент»: 1, угловое долото; Пырыул Воловей: 2, пластина ориньякского облика; Маполяса-Воловец: 3, нуклеус эпохи верхнего палеолита; Миток, «Ла Пикет»: 4, призматический нуклеус; «Ла извор»: 5—14, отщепы, ручные острия, пластина, скребло.

Вкл. II — Миток, «Ла извор»: 15—21, листовидные наконечники, пластина, микролитическая пластина и острие типа Граветт; Гирени, «Ла Язул де Жос»: 22—25, скребло и пластины; «Ла хыртоп»: 26, отщеп мустьерского облика; 27, пластина с селетинской ретушью; 28—31, пластина, отбойник, призматический нуклеус и высокий скребок; 32—33, микролитические пластины; 34, острие типа Граветт.

Вкл. III — Село Гирени: 35, отщеп клактонского типа; 36—37, мустьерские ручные наконечники; 38, массивная пластина; «Ла балта лата»: 39, микронуклеус; «Ла ливада»: 40, пластина ориньякского типа из черного сланца; «Коаста циганзий»: 41, полукруглый скребок; М. Когэличану: 42, полукруглый скребок; Никитени, «Дялул Бодрон»: 43—44, пластина с ретушью и скребок; «Коаста Бодронулуй»: 45, острие селетинского наконечника; Котушка, «Пэрыул Калул»: 46, пластина; Хэнешти, «Рыпа Туркулуй»: 47, угловое долото.

Вкл. IV — Хиллешеу-Колшка, «Дялул Хыртопулуй»: 48, пластина; 49—50, микролитические пластины; 51—55, долота и скребки; 56, микролитическая пластина; Влэдени, «Мовила Боросаей»: 57, мустьерский ручной остроконечник; «Скруитарул Влэдоаей»: 58, скребло мустьерской культуры; Хэлчени, «Мовила мэмэлиджий»: 59—60, угловые долота; Рэурени, «Подшулу де деасупра Хыртопулуй»: 61, скребок; 62—65, осколки пластины; 66, пластинка, образовавшаяся вследствие удара резцом; М. Когэличану (Бэшени): 67, отщеп клактонской работы; 68—71, скребок, пластина, широкий отщеп и двустороннее овальное орудие (мустьерского облика); 72, менилитическая пластина ориньякского типа.

Вкл. V — М. Когэличану (Бэшени): 73—74, скребки на короткой пластине; Бэдени, «Мовила Грэдештей»: 75—76, пластины конечного периода палеолита; Ходора, «Дялул Морий»: 77, отщеп мустьерского времени; Спиноаса: 78, пластина со сломанным острием; 79—80, скребок с вышуклой рабочей частью; 81, острие микролитической пластины с резкой ретушью; 82—83, осколки пластины, отделанные в виде трапеции; 84, пластина; Хопсешти, «Дялул Подшулу»: 85—86, микролитическая пластина и скребок на короткой пластине; Уиса: 87, микролитическая пластина; Галата-Яссы: 88, пластина ориньякского облика; Скопошени: 89, ретушированная пластина; Цибэнешти-Бухлей: 90, ориньякский скребок; Валя Сатулуй, «Дялул Хуцупени»: 91, острие типа Граветт; Валя Сяка: 92, скребок на пластине; Буда, «Ла шиноте»: 93, микролитическая пластина; 94—95, пластины; 96, долото; 97, двойное угловое долото.

DÉCOUVERTES PALÉOLITHIQUES EN MOLDAVIE DE 1952 À 1957

RÉSUMÉ

L'existence du paléolithique en Moldavie a été signalée d'abord au cours des années 1885—1925. A cette première période fait suite celle des recherches conduites par N. N. Moroșan, qui va jusqu'en 1940, date à laquelle toute activité dans ce domaine prend fin.

Pendant les années 1952—1957, on a entrepris des explorations systématiques dans le nord de la Moldavie, surtout dans la région connue sous le nom de « plaine moldave », mais aussi dans les zones géomorphologiques contiguës : hauteurs de Jassy, plates-formes de Birlad et de Suceava, ainsi que les deux dépressions carpatiques de Roznov et de Hangu-Ceahlău.

Au cours de cette période, on a effectué des recherches dans 58 localités et on a découvert des vestiges paléolithiques en 101 points, d'où il a résulté un enrichissement considérable de nos connaissances antérieures sur la zone de diffusion du paléolithique moldave. L'existence du paléolithique inférieur a été constatée — sous réserve de confirmation — à Mitoc—Izvor, Ghireni, Fundul Bodesei, Hănești et Valea Lupului; 27 découvertes appartiennent au paléolithique moyen, le reste au paléolithique supérieur et à l'épipaléolithique.

Ces recherches ont permis d'établir que les découvertes touchant au paléolithique inférieur sont groupées sur les terrasses du Prut, à proximité des dépôts de silex, avec la seule exception de celle, isolée, de Valea Lupului.

Le paléolithique moyen s'étend sur deux zones un peu plus larges, dans la « plaine de la Jijia supérieure » et dans la « plaine de la Jijia inférieure et du Bahlui ». Quant au paléolithique supérieur, sa zone de diffusion est beaucoup plus vaste et s'étend sur toutes les sous-unités géographiques étudiées. Les étapes finales du paléolithique supérieur et l'épipaléolithique se rencontrent le plus souvent sur les hauteurs, surtout dans les dépressions carpatiques, où ils arrivent parfois jusque sur les plates-formes des montagnes, ainsi par exemple à « Scaune », sur le Ceahlău, où ils se trouvent à 1300 m d'altitude.

L'existence des deux secteurs distincts de la plaine supérieure et de la plaine inférieure de la Jijia semble être en rapport avec celle des deux portes, bien définies géographiquement, de Bucecea et de Țirgu Frumos, qui permettaient les départs saisonniers des groupements humains du paléolithique surtout vers l'ouest, vers les Carpates. Les instruments en silex du Prut découverts au cours des fouilles effectuées sur les terrasses de la Bistrița (Ceahlău), ainsi qu'une lame de ménilithes carpatique trouvée près du Prut, prouvent que ces déplacements avaient lieu dès l'Aurignacien supérieur.

Il faut citer, comme une contribution importante, la découverte du Szélettien à Mitoc, sur le Prut, dans un milieu riche en éléments lithiques moustériens classiques.

Les récentes recherches ont permis d'établir que le paléolithique des plaines step-piques est plus ancien que celui des sylvo-steppes et, d'autant plus, que celui des régions carpatiques. Il semble que cette diffusion par zones concentriques doive être interprétée comme une tendance de déplacement vers les régions montagneuses de l'ouest, probablement sous l'effet de modifications survenues dans le milieu physique au cours de la période post-glaciaire.

On constate en outre que les terrasses du Prut les plus proches des dépôts et des carrières de silex sont, le plus souvent, couvertes de déchets provenant des ateliers où l'on travaillait le silex et que, à mesure que l'on s'éloigne vers l'ouest et vers le sud, ces déchets deviennent de plus en plus rares, étant remplacés par des outils ou des fragments d'outils. Ce fait semble indiquer que les populations établies sur les terrasses du Prut s'étaient jusqu'à un certain point spécialisées dans la préparation des nucléus et la fabrication des outils en silex, destinés soit à leur usage propre, soit à l'échange.

Les recherches de surface effectuées dans le nord de la Moldavie ont établi l'existence de stations où, à côté d'un abondant matériel en silex, apparaissent aussi, dans certains cas, de minuscules fragments d'une céramique primitive, remontant à une phase de début du néolithique, dont les futures recherches auront à préciser les caractères.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Carte des découvertes paléolithiques de Moldavie (les numéros correspondent à ceux des localités dans le texte).

Pl. I. — Ripiceni, « La monument »: 1, burin d'angle; Pîrăul Volovăț: 2, lame aurignacienne; Manoleasa—Volovăț: 3, nucléus du paléolithique supérieur; Mitoc, « La pichet »: 4, nucléus prismatique; « La izvor »: 5—14, éclats, pointes, lame, racloir.

Pl. II. — Mitoc, « La izvor »: 15—21, pointes en forme de feuille, lame, lame microlithique et pointe du type Gravette; Ghireni, « La iazul de jos »: 22—25, racloirs et lames; « La hirtop »: 26, éclat moustérien; 27, lame avec retouches szélettienues; 28—31, lame, percuteur, nucléus prismatique et grand grattoir; 32—33, microlames; 34, pointe du type Gravette.

Pl. III. — Ghireni—village: 35, éclat de technique clactonienne; 36—37, pointes moustériennes; 38, lame massive; « La balta lată »: 39, micronucléus; « La livadă »: 40, lame aurignacienne en schiste noir; « Coasta țigănimii »: 41, grattoir semi-circulaire; M. Kogălniceanu: 42, grattoir semi-circulaire; Nichiteni, « Dealul Bodron »: 43—44, lame retouchée et grattoir; « Coasta Bodronului »: 45, pointe d'une feuille szélettienne; Coțușca, « Pîrăul Calul »: 46, lame; Hănești, « Rîpa turcului »: 47, burin d'angle.

Pl. IV. — Hilișeu—Cloșca, « Dealul hirtopului »: 48, lame; 49—50, lames microlithiques; 51—55, burins et grattoir; 56, microlame; Vlădeni, « Movila Borosoaei »: 57, pointe moustérienne; « Scrunțarul Vlădoaei »: 58, racloir moustérien; Hălțeni, « Movila mămăligii »: 59—60, burins d'angle; Găureni, « Podișul de deasupra hirtopului »: 61, grattoir; 62—65, fragments de lames; 66, éclat dû à un coup de burin; M. Kogălniceanu (Bășeni): 67, éclat de technique clactonienne; 68—71, racloir, lame, éclat large et outil ovale bifacial (moustérien); 72, lame ménolithique aurignacienne.

Pl. V. — M. Kogălniceanu (Bășeni): 73—74, grattoir sur lame courte; Bădeni, « Movila grădiștei »: 75—76, lames du paléolithique final; Hodora, « Dealul morii »: 77, éclat moustérien; Spinoasa: 78, lame à la pointe brisée; 79—80, grattoir à partie active convexe; 81, pointe de lame microlithique avec retouches abruptes; 82—83, fragments de lames trapézoïdales; 84, lame; Hoisești, « Dealul Podișu »: 85—86, microlame et grattoir sur lame courte; Unsa: 87, microlame; Galata—Jassy: 88, lame aurignacienne; Scopoșeni: 89, lame retouchée; Țibăneștii—Buhlei: 90, grattoir aurignacien; Valea Satului, « Dealul Huțupeni »: 91, pointe du type Gravette; Valea Seacă: 92, grattoir sur lame; Buda, « La șipote »: 93, lame microlithique; 94—95, lames; 96, burin; 97, double burin d'angle.